

SZAKDOLGOZAT

KOCZA BÁLINT

2023.

**MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM
SZŐLÉSZETI ÉS BORÁSZATI INTÉZET
BUDAPEST**

**Családi szőlőbirtokok és borászatok technológiai és gazdasági fejlesztési
lehetőségeinek vizsgálata**

Kocza Bálint

Szőlész-borász mérnök

Készült a Szőlészeti Tanszéken

Tanszéki konzulens: Dr. Varga Zsuzsanna, egyetemi docens, intézetvezető

**Konzulens(ek): Dr. Varga Zsuzsanna, egyetemi docens, intézetvezető,
Dr. Fehér Orsolya, egyetemi docens**

Bírálok:

Budapest, 2023.05.03.

tanszékezető/szakirányfelelős

konzulens

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	5
2. PROBLÉMA FELVETÉS, CÉLKITŰZÉS.....	6
3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	7
3.1. MAGYARORSZÁG SZŐLŐ- ÉS BORTERMELÉSE, TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS.....	7
3.2. A SZŐLŐ ÉS BOR PIACI HELYZETÉNEK ALAKULÁSA.....	8
3.3. A CSALÁDI GAZDASÁGOK KIALAKULÁSA, JELLEMZŐI.....	8
3.4. A KISÜZEMI SZŐLŐTERMESZTÉS ÉS FELDOLGOZÁS JELLEMZŐI.....	9
3.5. SZŐLŐFAJTÁK MEGVÁLASZTÁSA, FAJTAHASZNÁLAT.....	10
3.6. TERMESZTÉSTECHNOLÓGIÁK ÁTTEKINTÉSE.....	11
3.6.1. Hagyományos szőlőtermesztés.....	11
3.6.2. Integrált szőlőtermesztés.....	12
3.6.3. Ökológiai/bio szőlőtermesztés.....	12
3.7. A SZŐLŐBETAKARÍTÁSI TECHNOLÓGIÁK ÁTTEKINTÉSE.....	13
3.8. A KISÜZEMI BORKÉSZÍTÉS TECHNOLÓGIÁJÁNAK ÁTTEKINTÉSE.....	14
3.9. A SZŐLŐ- ÉS BORÁGAZAT JÖVEDELMEZŐSÉGÉNEK ALAKULÁSA.....	15
3.10. TRENDEK ÉS TENDENCIÁK A SZŐLŐ- ÉS BORTERMELÉSBEN.....	17
3.11. A TURIZMUS NYÚJTOTTA LEHETŐSÉGEK A CSALÁDI GAZDASÁGOK SZÁMÁRA.....	17
3.12. EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS INTEGRÁCIÓ A SZŐLŐ- ÉS BORÁGAZATBAN.....	18
3.13. KISÜZEMI SZŐLŐBIRTOKOK ÉS BORÁSZATOK FEJLESZTÉSÉHEZ IGÉNYBE VEHETŐ KÜLSŐ FORRÁSOK.....	19
3.13.1. Támogatási lehetőségek.....	19
3.13.2. Kedvezményes hitellehetőségek.....	20
4. ANYAG ÉS MÓDSZER.....	21
4.1. A SZEKUNDER KUTATÁS.....	21
4.2. A PRIMER KUTATÁS.....	22
4.2.1. A kvantitatív kutatás módszere.....	22
4.2.2. A kvalitatív kutatás módszere.....	23
4.3. SWOT ELEMZÉS.....	24
5. EREDMÉNYEK.....	25
5.1. A SZŐLŐ- ÉS BORÁGAZAT SZERKEZETI ÁTALAKULÁSÁNAK VIZSGÁLATA.....	25
5.1.1. A szőlő termőterületének és a szőlőbirtokok gazdasági méretének alakulása.....	25
5.1.2. A szőlőültetvények korösszetételének vizsgálata.....	28
5.1.3. A fajtaösszetétel alakulása.....	29
5.1.4. Művelésmódok változása.....	30

5.2.	A SZŐLŐTERMESZTÉSI TECHNOLÓGIÁK VIZSGÁLATA	31
5.3.	A SZŐLŐ-FELDOLGOZÁSI ÉS BORÁSZATI TECHNOLÓGIÁK VIZSGÁLATA	33
5.4.	GAZDÁLKODÁS JÖVEDELMEZŐSÉGÉNEK VIZSGÁLATA	34
5.5.	A BORPIAC ALAKULÁSÁNAK ÉS A BORFOGYASZTÁSI SZOKÁSOK VÁLTOZÁSÁNAK VIZSGÁLATA.....	40
5.6.	A CSALÁDI SZŐLŐBIRTOKOK ÉS BORÁSZATOK TURISZTIKAI TEVÉKENYSÉGÉNEK VIZSGÁLATA.....	42
5.7.	A TERMELŐI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK ÉS INTEGRÁCIÓ VIZSGÁLATA.....	43
5.8.	A CSALÁDI SZŐLŐBIRTOKOK, BORÁSZATOK SWOT ANALÍZISE	44
6.	KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	47
6.1.	MINŐSÉGFÓKUSZÚ TERMÉKFEJLESZTÉS	48
6.2.	KÖRNYEZETTUDATOS TECHNOLÓGIAFEJLESZTÉS	48
6.3.	A SZOLGÁLTATÁSOK BŐVÍTÉSE, FEJLESZTÉSE	49
6.4.	ÉRTÉKESÍTÉS ÉS MARKETING TEVÉKENYSÉG FEJLESZTÉS.....	51
6.5.	A SZŐLŐ-BOR TERMÉKPÁLYA INTEGRÁCIÓS KAPCSOLATAINAK FEJLESZTÉSE.....	51
7.	ÖSSZEFOGLALÁS	53
	IRODALOMJEGYZÉK.....	55
	MELLÉKLETEK	57
	FÜGGELÉKEK.....	61

1. BEVEZETÉS

A szőlőtermesztés és borkészítés hagyományosan fontos szerepet játszik a magyar agrárium életében. A családi szőlőbirtokok rendszerint kis- és közép méretű gazdaságok, amelyek jellemzően a családok életmódjához és jövedelmezőségéhez igazodnak. Azonban a globális gazdasági és környezeti változások hatásai a szőlőtermesztés és borkészítés területén új kihívások elé állítják a gazdálkodókat.

A Központi Statisztikai Hivatal 2020-ban készített felmérésében a szőlőültetvények sajátosságait húsz év távlatában vizsgálva egyrészt a területcsökkenés, másrészt a gazdaságosabban művelhető, minőségi áruterelésre történő átállás tendenciái figyelhetők meg. A szőlővel beültetett terület csaknem harmadával csökkent, a 2001-es 91 000 hektárról 2020-ra 62 000 hektárra. A csökkenés mértéke valamennyire lelassult, 2022-ben valamivel több, mint 56 000 hektáron termesztettek borszőlőt.

A 2016-os statisztikák szerint, amelyek a hegyközségek által nyilvántartott gazdasági aktákat foglalják össze, 41 798 vállalkozás foglalkozott szőlészettel vagy borászáttal, melyek 83 %-át őstermelők vagy természetes személyek teszik ki, akik kizárólag szőlészettel foglalkoznak. A gazdaságok 84 %-ának 3 hektár alatti birtoka van, a fél hektárt a gazdaságok fele nem éri el. A teljes terület közel 70 %-a az 5 hektáros vagy annál nagyobb gazdaságokban összpontosul, amelyeket a gazdálkodók tizede művel. A szőlőterületek közel 73 %-át a tulajdonosok művelik.

A 2007-ben elindított szerkezetátalakítási program fontos szerepet játszott az ország szőlőtermesztésének jellegének megváltoztatásában. Fő célja a szőlőültetvények korszerűsítése és ezáltal versenyképességük növelése. Ennek a folyamatnak a részeként a meglévő szőlőterület mintegy felét, azaz 32 000 hektárt fejlesztettek eddig. A legtöbb borvidéken a megművelt terület nagyrésze alkalmas kiváló minőségű borkészítésre. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.).

A Hegyközségek Nemzeti Tanácsa 2016-ban elkészítette a magyarországi szőlő-bor ágazat stratégiáját, amelyben megállapította, hogy az ágazat fennmaradása szempontjából a legfontosabb kihívások a termelés jövedelmezőségének növelése, a termelés hatékonyságának és szerveztségének javítása, valamint a termelési tényezők megfelelő minőségének és mennyiségének biztosítása. Az alábbiakban a kutatási eredményeket foglalom össze.

2. PROBLÉMA FELVETÉS, CÉLKITŰZÉS

A rendszerváltás óta komoly változáson mentek keresztül a hazai szőlészetek, borászatok.

A borászatok száma kevesebb mint felére csökkent. A sok új borászat megjelenésének ellenére is a pincészetek száma 12 ezerről 5 ezerre redukálódott. A nagy borászatok szinte teljesen eltűntek, a korábban a középkategóriát uraló szövetkezeti borászatok pedig teljesen megszűntek. A kisüzemi pincészetek száma drámaian csökkent, miközben sok új pincészet jött létre. A borkereskedelem, a termelés és a szőlőtermesztés egyre inkább központosítottá és centralizálttá vált. (VARGA, 2022.)

A magyar borászat technológiai szempontból az európai uniós csatlakozásunkat követő időszakban megvalósított fejlesztéseknek köszönhetően utolérte ugyan a borászatban élenjáró országokat, de a szőlészet területén nagyon nehéz helyzetben van az ágazat. (SIMONYI, 2022.) Az elaprózódott birtokrendszer nem kedvező az ágazat szempontjából. A szőlőültetvények gyakran hiányosak, a szőlőtermesztési módszerek és technikai hátterük elavult.

Az elaprózódott és erősen tagolt birtokszerkezet miatt nem valósultak meg olyan volumenű és színvonalú fejlesztések, mint a nagyobb szőlőterületekkel is rendelkező borászatok esetében. Mindezek következményeként a szőlő minősége és a termésátlagok is elmaradnak, a külföldi versenytársakétól. Emiatt a magyar borok minősége és ára sem versenyképes a világpiacon. A szőlő és bor ágazatra nézve komoly veszélyt jelent az elmúlt évtizedben tapasztalható borfogyasztás csökkenése mind a hazai, mind az európai lakosság körében. (VARGA, 2022.)

A klímaváltozás hatásai egyre nyilvánvalóbbak a szőlőültetvényekben is, és ennek következtében a borászok és a szőlőtermesztők számos új megoldást keresnek annak érdekében, hogy az ágazat fennmaradjon és a minőségi szőlő- és bortermelés továbbra is biztosított legyen.

A vázolt problémák ismeretében fogalmazódik meg a kérdés, hogyan tudnak életben maradni és hosszú távon fenntarthatóan működni a kisméretű családi szőlészetek és borászatok?

A szakdolgozatom célja a hagyományos családi borászatok technológiai és gazdasági fejlesztési lehetőségeinek feltárása, valamint a hagyományos és modern módszerek összehasonlítása a borászat hatékonyságának és minőségének javítása érdekében. A vizsgálat során célunk az új technológiák és gazdasági megközelítések alkalmazásának, előnyeinek és hátrányainak bemutatása, valamint a hagyományos és modern módszerek közötti kompromisszumok keresése annak érdekében, hogy a családi szőlészetek és borászatok versenyképesek maradjanak és működésük hosszú távon is fenntartható legyen.

3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

3.1. Magyarország szőlő- és bormelése, történelmi áttekintés

A Kárpát-medence szőlőtermesztése a római korig visszanyúlóan súlyos válságba került a múlt század végén. Az első alkalommal 1877-ben Magyarországon is felbukkanó filoxeravész gyorsan terjedt, és a századfordulóra az ország szőlőterületének mintegy 55 százalékát kiirtotta, az ország bormelése pedig a korábbi szint 1/8-adára esett vissza. A szőlőültetvények újjáépítése a kormány célravezető támogatásával megkezdődött. (KOLLEGA TARSOLY, 1996.)

Az 1960-as évek elejéig a szőlőültetvények századforduló óta zajló rekonstrukciója meghatározta az ország szőlőkultúráját, a szőlő- és borfajták összetételét, a szőlőtermesztés módját, a szőlőbirtokok eloszlását. A két világháború közötti szőlőtermesztést a szőlőterületek nagymértékű elaprózódása jellemezte. 1935-ben több mint 500 000 szőlőbirtokos fejenként kevesebb mint 0,56 hektár szőlőültetvénnyel rendelkezett, és ők művelték az ország szőlőterületének 55 %-át. A szőlőtulajdonosok közel 40 %-a 400 négyszögönél kisebb szőlőterületet birtokolt. Jól látható, hogy ilyen nagyságú területeken a bormelés csak a házi szükségletek kielégítésére volt elegendő. (KOLLEGA TARSOLY, 1996.)

1960-tól kezdve az agrárkormányzat támogatásával megkezdődött a szőlőterületek felújítása, így 1961 és 1965 között nagyrészt a nagyüzemekben több mint 43 ezer hektár telepítettek be, mellyel a hazai szőlővel beültetett területek nagysága 245 ezer hektárra nőtt, ami 25 %-os gyarapodást jelentett. (KOLLEGA TARSOLY, 1996.)

Az 1970-es években a szőlőtelepítési mozgalom fokozatosan visszaszorult, és több volt a kivágás, mint a telepítés. A szőlőterület folyamatosan csökkent, 1986 és 1990 között nagyjából 143 000 hektárra. Az 1970-es és 1980-as években az évi 1 500-2 000 hektáros telepítéseket az igényes piac által megkövetelt fajták telepítése jellemezte. Emellett új termelési módszereket és modern borkészítési technikákat vezettek be. Különösen a gépesített termesztést lehetővé tevő magas kordonos művelési módszer számított jelentős előre lépésnek. Az átlag termés jelentős növekedésének eredményeként az átlagos éves bormelés 1976 és 1985 között a terület csökkenése ellenére meghaladta az 5 millió hektolitert. A kelet-európai piacra jellemző igénytelenség miatt ebben az időszakban a minőségi bormelés is kevésbé fejlődött, és a szőlő és a bor felvásárlási ára úgy alakult, hogy az nem tudta fedezni a minőségi bormelés magas költségeit. (KOLLEGA TARSOLY, 1996.)

A rendszerváltás után folytatódott a területcsökkenés. A nagytáblás ültetvényeket többnyire soronként felosztották. A keleti piacok kiestek, ami szintén kedvezőtlenül érintette a szőlő és a bor felvásárlási árait. Miközben a termelés

gyakorlatilag változatlan maradt, a termelői árak az 1990-1993-as évek egyikében sem érték el az 1989-es szintet. Az alacsony borárak következtében a fogyasztás az 1990-es években 30 százalékkal nőtt, de még mindig kevesebb volt, mint 1980-ban. A belföldi fogyasztás többlete nem ellensúlyozta a kivitel hiányát. (KOLLEGA TARSOLY, 1996.)

3.2. A szőlő és bor piaci helyzetének alakulása

Magyarország régóta híres a kiváló minőségű borairól, amelyeket az ország 22 borvidéke termel. A KSH adatai szerint a hazai bortermelés 2022 előtti öt évet tekintve 2,7-3,6 millió hektoliter között mozog. Ezzel Magyarország a hatodik legnagyobb termelő az Európai Unióban, a közösségi össztermelés 2% -át adja. Magyarország a világ 15 legnagyobb bortermelő országa között is szerepel. A hazai borfogyasztás az egy főre jutó éves fogyasztás tekintetében a 2018-as 24,6 literről 2019-ben 21 literre csökkent. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.)

A boripar jelentős gazdasági szerepet játszik Magyarországon, az utóbbi években azonban a magyar borok piaci részesedése csökkent a hazai fogyasztás stagnálása miatt. Ennek egyik oka az olcsó importborok nagyobb elterjedése, amelyek a fogyasztók számára vonzóbb árat kínálnak. A magyar borexport az elmúlt években növekedett, és 2020-ban elérte a 120 millió eurót. Az exporthoz képest a borimport mennyiségi és értékbeli szempontból sokkal kisebb, 2020-ban 20 millió eurót ért el. A behozatal koncentrált, az olasz, francia és német borok teszik ki a behozatal háromnegyedét. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.)

Jelentős különbség van a belföldi export és az import összetétele között. Az export több mint felét az alacsony árú tartályos borok teszik ki, míg az import többsége drága palackozott bor. 2020-ban az átlagos export ár 1 euró alatt volt, míg az import 2,6 euró volt literenként. Uniós szinten összehasonlítva csak Szlovákiában alacsonyabb az átlagár, mint a belföldi export ár. Ausztria háromszor, Franciaország hatszor magasabb átlagáron tudja eladni a bort a külföldön. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.)

3.3. A családi gazdaságok kialakulása, jellemzői

A szőlő- és bortermelés nemcsak jövedelemtermelő tevékenységet jelent a gazdák számára, hanem életmódjuk fontos része is. Bár Magyarországon a szőlőterületek nagysága jelentősen csökkent, és a szőlőültetvények szerkezete is jelentősen megváltozott, a szőlőtermesztés egyes vidéki területeken még mindig fontos szerepet játszik a családi életben.

Az 1960-as évektől kezdődően a kollektivizálás duális üzemszerkezet kialakulásához vezetett. A szocializmusban engedélyezett mintegy negyed hektárnyi szőlőterület sok család jövedelméhez járult hozzá. Ezeket a háztáji szőlőültetvényeket nagyüzemi ültetvények, azaz államosított régi nagy ültetvények és új nagyüzemi ültetvények ellensúlyozták. A nagyüzemi termelés célja nemcsak a hazai piac ellátása volt, hanem a keleti és nyugati export biztosítása is. A KGST-piacon nem a minőség, hanem a mennyiség számított. A jobb minőségű borokat inkább keményvalutáért, mint magasabb áron exportálták nyugatra. (KOVÁCS, 2011.)

Az 1990-es évekbeli privatizáció óta a korábbi mennyiségi termelési célokat minőségi bortermeléssel igyekeztek felváltani, ami jelentős változásokat eredményezett a termesztési módszerekben és a borkészítési filozófiában. (KOVÁCS, 2011.)

A rendszerváltozásból eredő legjobban szembetűnő fejlemény a kisüzemi bortermelő gazdaságok megjelenése volt. Ezek a nagyrészt családi gazdaságok alapvető változást eredményeztek a bortermeléshez és a borfogyasztáshoz való hozzáállásban. A kistermelők előnye a nagyobb termelési rugalmasság, valamint a borfogyasztókkal való személyes kapcsolat lehetősége. Az előbbi azt jelenti, hogy a kistermelők ki tudják használni a szőlőtermesztés minden előnyét, míg az utóbbi a borok egyediségében olyan előnyt jelent számukra, amelyet a nagyobb termelők nem tudnak pótolni. (EPERJESI, 2010.)

3.4. A kisüzemi szőlőtermesztés és feldolgozás jellemzői

A kisüzemi és nagyüzemi borászatok között számos különbség van, beleértve a termelési mennyiséget, a gyártási folyamatokat, a minőségi és ízbeli különbségeket, valamint az árakat. A kisüzemi borászatok általában kevesebb, mint 10 000 palackbort állítanak elő évente, míg a nagyüzemi borászatok több tízezer vagy akár több százezer palackbort is előállíthatnak. A kisüzemi borászatok általában kézi szüretelést, míg a nagyüzemi borászatok leggyakrabban gépi betakarítást alkalmaznak. A kisüzemi borászatok általában jobban odafigyelnek a minőségre és az ízre, és leginkább kisebb területekről (dűlőkből) származó szőlőből készítik a borokat. A nagyüzemi borászatok nagyobb területekről származó szőlővel dolgoznak, és gyakran számítógépesen vezérelt technológiát alkalmaznak a termesztés, a feldolgozás és a palackozás során.

Az árakban is láthatók különbségek: a kisüzemi borok általában drágábbak, mert a korlátozott mennyiség miatt magasabb költségek merülnek fel az előállítás során, és a minőségi különbségek is befolyásolják az árakat. A nagyüzemi borok általában olcsóbbak, mert a nagyobb mennyiségük lehetővé teszi az olcsóbb előállítást.

Az egyes családi borászatok technológiai háttere nagyon eltérő, attól függően, hogy milyen modernizációs folyamatokon mentek keresztül, illetve mennyire tartják fontosnak a technológiai innovációkat. A régebbi borászatok általában hagyományos módszerekkel dolgoznak, és kevésbé használnak automatizált gépeket és szoftvereket. Azonban egyre több családi borászat tartja fontosnak a technológiai fejlesztéseket és az automatizált rendszerek használatát, hiszen ezek segítségével hatékonyabbá és eredményesebbé tehetik a termelést. Ilyen például az okos öntözőrendszer, a precíziós gazdálkodás eszközei, az adatelemzésben segítő szoftverek és az alkalmazott kutatásokkal elérhető új eredmények felhasználása. Ezeknek az eszközöknek az alkalmazása a drága bekerülési költségek miatt csak a nagyobb üzemi területtel rendelkező gazdaságokban lehet kifizetődő. (SÖJTÖRI, 2020.)

A kisüzemi borászatok esetében a technológiai feladatok színhelye egy jól körül határolt építmény, melyben a berendezések, edényzetek általában vegyes rendeltetésűek (pl. a mustkezelés, erjesztés, bortárolás feladataihoz ugyanazon tartályok tartoznak) (EPERJESI, 2010.)

3.5. Szőlőfajták megválasztása, fajtahasználat

A szőlőfajta a bortermelés és a termesztéstechnológia egyik legfontosabb eleme, melyet csak gondos és szakszerű munkával (átoltással) lehet módosítani. A fajták az agroökológiai potenciál kihasználására, a kedvezőtlen környezeti feltételekhez való alkalmazkodásra szolgálnak, és fontos szerepet játszanak a minőség alakításában. A fajták nagy szerepet játszanak a termesztési célok elérésében és a különböző fogyasztói igények kielégítésében. (NAGY, 2001.)

A magyar kisüzemi borászatok sokféle szőlőfajtát használnak, amelyek között vannak hagyományos és régi fajták, valamint újabb és külföldről behozott fajták is. Egy adott szőlőültetvényen vagy borvidéken termesztett szőlőfajták köre az évszázadok során a termelők tapasztalatai, a fogyasztók igényei és a marketing lehetőségek alapján alakult, változott és változik. (NAGY, 2001.)

A fajta kiválasztásakor egy gazdaságban az első dolog, amit figyelembe kell venni, azok a szabályok és előírások, amelyek azon a területen érvényesek, ahol a gazdaság található. A fajtahasználat szabályai az elmúlt években jelentősen megváltoztak. A bortermelők kérésére ma már lehetőség van olyan fajták telepítésére is, amelyek korábban nem voltak engedélyezettek az adott területen, a termelés fenntartása és a szükséges jövedelmezőség elérése érdekében. A fajtajegyzékben felsorolt, a borvidékeken és szőlőültetvényeken telepíthető fajtákat a Szőlőfajta Használati Bizottság határozza meg. (NAGY, 2001.)

A fajták megválasztásánál figyelembe kell venni:

- az adott gazdaság környezeti tényezőit,
- a termesztési célt,
- a megvalósítható termesztés-technológiát,
- a szőlőterület üzemen belüli nagyságát,
- a szüreti és a feldolgozási kapacitást.

A szőlőtelepítés során a legkeresettebb és legjobban értékesíthető fajták élveznek elsőbbséget. Pár éve még néhány borvidéki szabályozást leszámítva az olyan világfajták telepítését ajánlották, mint például a Chardonnay, a Rajnai Rizling, a Sauvignon, a Cabernet Franc, a Cabernet Sauvignon vagy a Merlot. Ma már egyre többen gondolják úgy, hogy a világfajták magas arányának megtartása mellett régi és új magyar fajták telepítésével is növelhető a bortermelés jövedelmezősége, különösen a borturizmus várható bővülése és a fogyasztói kereslet miatt. A fajtaválasztást erősen befolyásolja a növekvő fogyasztói igény, amelyet különböző tapasztalatok és

vizsgálati eredmények (pl. a rendszeres és mértékletes vörösborsfogyasztás jótékony hatásáról szóló publikációk) is alátámasztanak. Ez az oka annak is, hogy a vörösborszőlő-fajták területaránya növekszik. Egyes helyeken még a jó minőségű fehérszőlő fajtákat is átoltják a jövedelmezőbb vörösborszőlő fajtákra. (NAGY, 2001.)

3.6. Termesztéstechnológiák áttekintése

A 2007-ben elindított szerkezetátalakítási program fontos szerepet játszott az ország szőlőtermesztési gyakorlatának megváltoztatásában. Fő célja a szőlőültetvények korszerűsítése és ez által versenyképességük növelése volt. E folyamat részeként 32 000 hektárt, azaz a meglévő szőlőterület mintegy felét fejlesztették. Számos borvidéken a megművelt terület nagy része alkalmas kiváló minőségű szőlő termesztésére. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.)

Az ültetvények művelési módok szerinti vizsgálatával megállapítható, hogy a legelterjedtebb a közepes magasságú kordon, az egyesfüggöny, az ernyőművelés, valamint a Moser-kordon. Ezek a művelésmódok terjedtek el a borvidékek területeinek 91 %-án, azonban megoszlásuk minden borvidéken eltérő. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.)

A művelésmódok megválasztásában, valamint megváltoztatásában fontos szerepet kapnak

- a tradíciók,
- a területi sajátosságokhoz való alkalmazkodás,
- a gépi művelés feltételeinek teljesítése,
- a szőlőfajták egyedi szükséglete,
- az előállítani kívánt bor jellege,
- az anyagi háttér, valamint
- az üzemi méret. (BARÓCSI, 2018., NAGY, 2001.)

3.6.1. Hagyományos szőlőtermesztés

A hagyományos szőlőtermesztés alapvetően a természeti erőforrások teljes kihasználásán alapszik. A talajművelés a földművelési gépekkel történő művelést jelenti, amelynek célja a talaj laza, levegős és vízáteresztő képességének biztosítása, hogy a szőlő növényzetének megfelelő tápanyag- és vízellátást biztosítson. A növényvédelem során a kémiai vegyszerek használata a fő eszköz a kártevők és betegségek elleni védekezésben, míg a műtrágyázás során a szőlő növényzetének tápanyagigényét mesterségesen biztosítják. (RAKONCZÁS, 2014.)

Környezetvédelmi szempontból a legkárosabb termesztési technológia, melyet nagy mennyiségű műtrágya, peszticid, fungicid és herbicid használat jellemez. Nem alkalmaznak előrejelzést és analitikai vizsgálatokat, ebből kifolyólag gyakori az okszerűtlen eljárás. Az intenzív talajművelés és a vegyszerek túlzott használata csökkenti a

talajban élő szervezetek sokféleségét és a termőterület élővilágának sokszínűségét, és szennyezi a talajvizet. A hagyományos szőlőtermesztésben a minél magasabb terméshozamra nagyobb hangsúlyt fektetnek, mint az ökológiai vagy az integrált szőlőtermesztésben. (RAKONCZÁS, 2014.)

3.6.2. Integrált szőlőtermesztés

Az integrált szőlőtermesztés egy modernebb, fenntarthatóbb megközelítés, amely a természetes erőforrások védelmére és a környezetbarát termesztési gyakorlatokra összpontosít. Ennek a módszernek a célja a kémiai anyagok használatának minimalizálása és a biológiai módszerek előnyeinek kihasználása. Az integrált szőlőtermesztés során a talajt védelmezik, és fenntartható módon művelik, a növényvédelem során pedig igyekeznek megóvni a kártevők természetes ellenségeit, illetve az állati és növényi eredetű termékeket alkalmazzák a kártevők és betegségek elleni védekezésben. Az integrált szőlőtermesztésben a trágyázás szintén szerepet kap, de másképp valósul meg, mint a hagyományos szőlőtermesztésben, ugyanis a tápanyag utánpótlás talaj- és növényanalízis alapján történik. A természetes eredetű trágyák használata jellemző elsősorban, de műtrágyázásra is van lehetőség. (RAKONCZÁS, 2014.)

Ez egy olyan gazdálkodási rendszer, amely az ökológiai és a hagyományos szőlőtermesztési módszerek elemeit egyesíti, és célja az optimális terméshozam elérése a környezetvédelemre és a talaj megőrzésére fókuszálva. Az integrált szőlőtermesztés kisüzemi körülmények között viszonylag egyszerűen megvalósítható. A talajt a lehető legkevésbé művelik, hogy minimalizálják a talajerózió kockázatát, és megőrizték a talaj biológiai aktivitását. A talajtakarás, a zöldtrágyázás és a komposzthasználát szintén jellemzőek lehetnek. Ezen technológia során nagy jelentőséggel bír az optimális termőhely megválasztása. Fajtahasználat tekintetében a kevésbé érzékeny fajták kapnak szerepet. Alapvető célja, hogy az ültetvényben a lehető legkevesebb kémiai vegyszer kerüljön felhasználásra, ezzel is kímélve a környezetet és a hasznos élő szervezeteket. Előrejelzés segítségével állapítják meg a szükséges eljárások idejét és mértékét. A tápanyag utánpótlás levél és talaj analízis alapján történik. A technológia során célzott gyomirtást és talajtakaró növényeket alkalmaznak. (RAKONCZÁS, 2014.)

3.6.3. Ökológiai/bio szőlőtermesztés

Az ökológiai szőlőtermesztés a legkörnyezettudatosabb megközelítés, amely a kémiai anyagok teljes elhagyására törekszik. Az ökológiai szőlőtermesztés során a talajt úgy kezelik, hogy a természetes talaj-mikroorganizmusokat és élőlényeket támogatják, és a talajtakarást használják a vízvesztés minimalizálására. A növényvédelem során az ökológiai szőlőtermesztésben az állati és növényi eredetű termékek, valamint a biológiai szabályozás módszerei kerülnek előtérbe, amelyek lehetővé teszik a kártevők és betegségek elleni hatékony védekezést. Az ökológiai szőlőtermesztésben a trágyázás is szigorúan szabályozott, és csak a természetes, növényi eredetű trágyák használata engedélyezett. (RAKONCZÁS, 2014.)

Jelenleg Magyarországon a KSH 2019-es felmérése alapján az ültetvények kevesebb mint 3 százalékán alkalmazzák ezt a termesztési technológiát, azonban megfigyelhető, hogy egyre népszerűbbé válik a gazdálkodók körében. A fogyasztók körében is egyre nagyobb teret hódítanak meg a természetes vagy bio besorolású borok. Elsősorban kisüzemi méretek között valósítható meg ez a termesztési technológia, mely során a betegségekkel szemben immunis fajták használata és a körültekintő termőhely választás elengedhetetlen. A talaj tápanyagutánpótlása kizárólag humusz vagy valamilyen szerves trágya adagolásával kivitelezhető továbbá kémiai vegyszereket, herbicideket, műtrágyát egyáltalán nem lehet használni. Nagy hangsúly esik az előrejelzésekre (pl. feromoncsapdás előrejelzés) és a szőlő növény természetes immunrendszerének erősítésére. Jellemző a kártevők természetes ellenségeinek kihelyezése, növényi kivonatok és természetes anyagok használata. (RAKONCZÁS, 2014.)

Az ökológiai szőlőtermesztés egyik speciális fajtája a biodinamikus termesztés. A biodinamikus szőlőtermesztés egy olyan mezőgazdasági megközelítés, amely a biológiai sokféleséget és az ökológiai egyensúlyt helyezi a középpontba. A módszer alapelveit Rudolf Steiner osztrák filozófus és tudós dolgozta ki a 20. század elején, és a biokertészetre és biodinamikus gazdálkodásra vonatkozó általános elméleti keretrendszeren alapul. A gazdálkodók hangsúlyt helyeznek a talaj életközösségeinek sokféleségére, például a talajban található mikroorganizmusokra és a növények közötti biodiverzitásra. Ez elősegíti a természetes ökoszisztémák kialakulását és fenntartását a szőlőültetvényeken. A biológiai ciklusok fontos szerepet játszanak, az időjárás, a holdfázisok és a csillagászati hatások figyelembevételével történik a munkavégzés tervezése. Az ültetvények kezelése, például a permetezés vagy az öntözés időzítése, a természeti ciklusokhoz és az évszakokhoz igazodik. A növények egészsége és terméshozama a talaj természetes tápanyagciklusainak helyreállításával és fenntartásával történik. A komposztok, biológiai készítmények és preparátumok használata segíti a talaj termékenységét és a növények vitalitását. (NAGY, 2020.)

3.7. A szőlőbetakarítási technológiák áttekintése

Általánosságban elmondható, hogy a magyar családi borászatok számára fontos a fenntartható, kézi munkára épülő termesztés, amelyben gyakran nagy hangsúlyt kapnak a tradicionális módszerek. A termésbetakarítást a szüreti terv elkészítése, termésbecslés és próbaszüret előzi meg. A hagyományos családi szőlőbirtokok és kisüzemek túlnyomórészt kézi szüretet alkalmaznak. Sok esetben megmarad a szüret ünnepi jellege, ilyenkor a család és a barátok végzik a munkát, más esetben idénymunkások teszik ki a munkaerőt.

A hagyományos kézi szedés során a szőlőt vödörbe gyűjtik, és puttonnyal hordják az ültetvényből a gyűjtő-, és szállítótartályba. Az egy szedőre jutó termelés 300-600 kg szőlő naponta, és puttonyosonként négy-hat szedő dolgozik. A szüreti technikák első fejlesztési szakaszában megjelent a műanyag ládás szüret és a betakarított termés gépi mozgatása. Ez kiküszöböli a puttonyok használatának szükségességét. A műanyag ládákat a becsült

termésmennyiségtől függően a betakarítatlan sorok alsó részén terítik ki. A szüretelők a ládába szedik a szőlőt, és a folyamatot a láda mozgatása nélkül folytatják. A puttonyozás és a szedőedények mozgatásának elhagyásával 20-30%-kal nő meg a teljesítmény. (EPERJESI, 2010.)

A gépi szüret nem jellemző a hagyományos családi, kisüzemi szőlészetekre és borászatokra, mivel sok esetben nem valósulnak meg annak szükséges feltételei. (Alkalmas szőlőfajta, strapabíró támrendszer, egyenes törzsű tőkeforma, vékony lombfal, szőlőfürtök megfelelő elhelyezkedése, kedvező domborzati és talajviszonyok.) Amennyiben nem borkészítés a gazda célja, a termésbetakarítást követően bevett gyakorlat a megtermelt bor- vagy csemegeszőlő értékesítése, ezzel jelentősen csökkentve a feldolgozással kapcsolatos teendőket. (VOGEL, 2017.)

3.8. A kisüzemi borkészítés technológiájának áttekintése

A hagyományos családi borászatok technológiájára jellemző, hogy az általuk használt eljárások és eszközök nagyobb hangsúlyt helyeznek a kézi munkára és a természetes eljárásokra. Gyakori, hogy az ilyen borászatokban kevesebb vegyi anyaggal dolgoznak, és inkább hagyják, hogy a spontán erjedés és érlelés folyamatai döntsenek a bor minőségéről. Sok ilyen borászatban még mindig használnak hagyományos fahordókat és kézi préselő gépeket, és egyáltalán nem, vagy csak korlátozottan használják az ipari termeléshez kifejlesztett modern technológiákat. Ezek a technikák és eszközök tehát elősegítik a hagyományos ízek és illatok megőrzését, így a borok általában gazdagabbak és sokrétűbbek lehetnek, mint az ipari mértékben előállítottak.

A kézi szedés során egész fürtök érkeznek be a feldolgozó térbe, így általában a bogyózásra és a szőlőbogyók feltárására kisüzemi körülmények között kézi vagy elektromos meghajtású zúzó-bogyózó gép használata jellemző. Kénezésre legtöbbször borként (kálium-metabiszulfit), illetve ebből készített törzsoldatot vagy port alkalmaznak, azonban manapság lehetőség nyílt alumínium palackos cseppfolyósított kén-dioxid adagolásra kisüzemi körülmények között is (HARASZTINÉ, 2012.). A sajtólásra nagyüzemi társaiknál jóval kisebb kapacitású kézi, hidraulikus vagy víznyomásos prések terjedtek el. A mustválasztó berendezések telepítését általában mellőzni szokták, mivel a prések betöltése során a sajtókosáron keresztül kicsorgó színmust tökéletesen elválasztható. A cefre kezelése azonban így megnehezedik, ezért pufferedényeket szoktak használatba venni. A cefre, a must, illetve a bor mozgatására vödörket vagy a gyorsabb és kíméletesebb szállítás érdekében szivattyút használnak.

A hagyományos eljárás során is lehet tetszőlegesen enzimes kezelésnek alávetni a cefrét a nagyobb lényereség érdekében. A kisüzemi termelésben is elterjedt, hogy a gazda aktívan figyeli a mustfokot, illetve a savtartalmat a soron következő kezelések megválasztásához. Musttisztítási eljárások közül a legnépszerűbb és legkíméletesebb a külön eszközt nem igénylő gravitációs ülepités, a must levegőztetése/szellőztetése, penészes rothadt szőlő esetén a kénessavas nyálkázás, de egyéb más módszerek is alkalmazhatók kisüzemi körülmények között, mint például derítés vagy szűrés.

Az erjesztési technológiát tekintve ugyanazon két lehetőség adott a hagyományos eljárás során is, mint a nagyobb borászati üzemeknél, a spontán erjedés és az irányított erjesztés. Amennyiben vörösbor készítés a cél, a hagyományos gyakorlat szerint oxidatív nyitott kádás héjon erjesztést és fahordós érlelést szoktak alkalmazni, míg fehérbor készítésnél a redukzív eljárás és az úszófedeles acéltartályok használata az elterjedt.

A kisüzemi termelésben a fehér mustokat hagyományosan borospincékben erjesztik, amelyeket elsősorban a bor tárolására, kezelésére és érlelésére használnak. A borok minőségével szemben támasztott követelmények növekedésével a hagyományos pincékben történő erjesztés egyre nehezebb kompromisszumot jelent, és a munkakörülmények szempontjából komoly hátrányt jelent, mivel kevés lehetőség van az erjedési hőmérséklet szabályozására vagy az erjedés során keletkező szén-dioxid gyors eltávolítására. Sok esetben a mérgező gázok magas koncentrációjának felhalmozódása lehetetlenné teszi a folyamatos munkát. Egyre több kis bortermelő korszerűsíti erjesztési technikáját. A présházban vagy annak közelében a talajszintre telepített saválló acél erjesztőtartályok megoldhatják a fenti problémákat. Előnyösek a kettős köpennyel ellátott tartályok alkalmazása és könnyen szellőző helyiségek. (EPERJESI, 2010)

A must összetételének javítására és az évjárathatás kiküszöbölésére alkalmazott alkoholtartalom-növelésre, savtartalom növelésre, savtompításra, illetve egyéb eljárások végrehajtására hagyományos családi, kisüzemi keretek között is van lehetőség a nagyüzemekhez hasonlóan, ám a háztáji borászatok ritkán használnak ilyen beavatkozásokat azok bonyolultsága miatt. Az első fejtést a nagy borgazdaságok gyakorlatától eltérően több fejtési művelet is követi. A hagyományos gyakorlat szerint a második fejtés 3-4 hónappal később követi az elsőt, a harmadik pedig 5-6 hónappal a másodikat. Bortisztítási eljárások közül kisüzemi körülmények között a szűrés (kétdimenziós, háromdimenziós, frontális, hagyományos) és a derítés (ásványi derítőszerrel, fehérjetartalmú derítőszerrel, PVPP-vel) terjedt el. (EPERJESI, 2010)

A borászatok a kémiai vagy palackállósági vizsgálatokat magán laboratóriumokban, aránylag alacsony költségek mellett el tudják végezni, de lehetőségük van háztáji praktikákat is alkalmazni erre a célra. A palackozás kivitelezése történhet házilag saját kezűleg, mely megoldás olcsóbb, de annál időigényesebb, vagy külső integrációban egy palackozóüzemben.

3.9. A szőlő- és borágazat jövedelmezőségének alakulása

A szőlő értékesítésénél általában a mennyiségi termelés a cél, azonban, ha a termés feldolgozásáról van szó, a minőségi termelést kell szem előtt tartani. Az előbbi legtöbb esetben gyors pénzszerzési lehetőséget és megélhetési alapot biztosít, míg az utóbbi plusz jövedelmet és egész éves bevételi forrást nyújt. A szőlőtermelés jövedelmezőségéhez elengedhetetlen a megfelelő, kiszámítható, garantált felvásárlási ár, mely elegendő a költségek, a beruházási tőke, és az amortizáció fedezésére. (SZAMOSKÖZINÉ, 2018.)

Figyelembe véve, hogy az input árak folyamatosan emelkednek, és hogy a magyarországi termésátlag 6-6,5 tonna/ha körül alakul (világszerte 10,5 tonna/hektár, az EU-ban 8,2 tonna/hektár a FAO szerint), ami 110-120 Ft/kg körüli önköltséget eredményez, arra enged következtetni, hogy a szőlőterület csökkenése sok esetben a veszteséges termelésnek is köszönhető. (SZAMOSKÖZINÉ, 2018.)

Egyes EU-tagállamokban már sikerült megfelelő felvásárlási árakat megállapítani a szőlőre. A Hegyközségek Nemzeti Tanácsa 2014 óta szőlőár-előrejelzéseket is készít a kérdés kezelésére. Szintén 2017-ben tette kötelezővé a szerződéses rendszert azon szőlőtermelők, borászatok és felvásárlók számára, akik 10 tonnát meghaladó mennyiségben termelnek vagy vásárolnak borszőlőt. Azt is fontos figyelembe venni, hogy a szőlőtermelők a szőlőt csak gyümölcsként vagy feldolgozott termékként értékesítik. Ez utóbbi esetében a fenntarthatóságot segítő többszörös jövedelmezőség is lehetséges. (SZAMOSKÖZINÉ, 2018.)

Szamosköziné Kispál Gabriella 2018-ban írt Doktori (PhD) értekezésében, amelyben a magyarországi bor termékpálya jövedelmezőségét vizsgálja, készített erre vonatkozóan egy érzékenységvizsgálatot, aminek az eredményét az alábbi táblázatban összegezte.

1. táblázat. A szőlő jövedelmezőségének érzékenységvizsgálata

		A szőlő beművelésköltsége (ezer Ft/ha)													
		350	400	450	500	550	600	650	700	750	800	850	900	950	1000
Átlagtermés (q/ha)	A szőlő felvásárlási ára (Ft/kg)	A szőlő beművelési költségéből keletkezett önköltség (Ft/kg)													
40	155	88	100	113	125	138	150	163	175	188	200	213	225	238	250
45	150	78	89	100	111	122	133	144	156	167	178	189	200	211	222
50	145	70	80	90	100	110	120	130	140	150	160	170	180	190	200
55	140	64	73	82	91	100	109	118	127	136	145	155	164	173	182
60	135	58	67	75	83	92	100	108	117	125	133	142	150	158	167
65	130	54	62	69	77	85	92	100	108	115	123	131	138	146	154
70	125	50	57	64	71	79	86	93	100	107	114	121	129	136	143
75	120	47	53	60	67	73	80	87	93	100	107	113	120	127	133
80	115	44	50	56	63	69	75	81	88	94	100	106	113	119	125
85	110	41	47	53	59	65	71	76	82	88	94	100	106	112	118
90	105	39	44	50	56	61	67	72	78	83	89	94	100	106	111
95	100	37	42	47	53	58	63	68	74	79	84	89	95	100	105
100	95	35	40	45	50	55	60	65	70	75	80	85	90	95	100
105	90	33	38	43	48	52	57	62	67	71	76	81	86	90	95
110	85	32	36	41	45	50	55	59	64	68	73	77	82	86	91

(Forrás: Szamosköziné Kispál Gabriella, Doktori (PhD) értekezés, 2018.)

A táblázat zölddel jelölt részében szereplő önköltség adatok alapján megtérül a szőlőre költött pénz, a piros területen feltüntetett önköltségi áron előállított szőlő már veszteséget termel. A táblázatból kiolvasható például,

hogy 75 q/ha átlagtermés esetén 120 Ft/kg felvásárlási ár mellett is maximum 120 Ft/kg önköltséggel lehet elkerülni a veszteséget. Ez 900 000 Ft ráfordítást jelent hektáronként.

3.10. Trendek és tendenciák a szőlő- és bortermelésben

A szőlő- és bortermelés ma is sok hasonlóságot mutat a régi hagyományokkal, így alapjai a jövőben sem vesznek el, sőt, a borászat egyes ősi módszerei is visszatértek a köztudatba, mint például az amforás borkészítés. A borizálás változásával azonban változnak a borkészítési eljárások is, a bor alapjaitól, azaz a szőlészeti munkától a megfelelő érettség állapot elérésétől, azaz a szüreti időpont megválasztásától, egészen a bor elkészítésének és érlelésének módjáig. Megfigyelhető az a tendencia, hogy egyre nagyobb előnyt élveznek az élénkebb, gyümölcsösebb, alacsonyabb alkoholtartalmú, vagy reduktív eljárással készült borok melyek nem igényelnek rengeteg időt felemésztő fahordós érlelést. (WINKLER, 2018.)

Ahogy a világ egyre modernebbé válik az innovációk és a technológiai fejlődés által, az élelmiszeripar egyre inkább a természetesebb összetevők felé fordul. A biotermékek fogalma 1993 óta létezik Európában, de mi magyarok csak mostanában kezdtünk el komolyan érdeklődni e trend iránt. Bár a hazai piacon még kevés zöld certifikációval jelzett bor van forgalomban, egyre elterjedtebbek a természetes borok, és a részben vagy teljesen vegyszermentes szőlőtermesztés különböző módjai. Ennek egyik oka, hogy egyre több borfogyasztó tartja fontos szempontnak a fenntartható szőlő- és bortermelést, és részesíti előnyben az ökológiai technológiát alkalmazó termelőket, valamint az Európai Unió mezőgazdasági szabályozásai is a bio termelés irányába igyekeznek terelni a gazdálkodókat. (SÜLI, 2022.)

3.11. A turizmus nyújtotta lehetőségek a családi gazdaságok számára

A borturizmus és a hozzá kapcsolódó közvetlen értékesítés eltérő jelentőséggel bír a nemzetközi és a magyar turizmus szempontjából. A beutazó turizmus számára lehetőséget jelent egy ismeretlen világ felé nyitni, míg a kis borászatok számára ez az egyetlen reális lehetőség a nemzetközi marketingre. Egyrészt azért, mert nem engedhetik meg maguknak a külföldi marketing magas költségeit. Számukra a helyi és még kisebb piacokra való összpontosítás jelenti az ésszerű és költséghatékony megoldást. Másrészt a kis borászatok nem képesek a nemzetközi kereskedelemhez szükséges minimális mennyiséget előállítani. Megjegyzendő, hogy ez a nagyobb hazai borászatok többségére is igaz, és általában véve problémát jelent a magyar borágazat számára. A belföldi turizmus esetében ez egy erős piacvédelmi intézkedés, hiszen, ha a vásárlók egyszer megtapasztalták a minőséget és személyes kötődést alakítottak ki hozzá, kevésbé hajlamosak külföldi borokat vásárolni. Emellett ez a kereskedelmi csatorna lehetővé teszi a borászatok számára, hogy az alacsony hipermarket árakkal versenyezzenek, és kiegészítő szolgáltatásokkal további bevételeket generáljanak. (MEZŐ, 2012.)

A magyar családi borászatoknak jelentős lehetőségeik vannak a turizmus területén való fejlesztésre. Magyarország híres boraival, gazdag borászati hagyományaival és gyönyörű tájaival vonzza a turistákat, akik érdeklődnek a borászat, a gasztronómia és a kultúra iránt.

Borvidék turizmus: A magyar borvidékek kiváló lehetőséget kínálnak a borászatoknak a turizmus területén való fejlesztésre. A családi borászatok lehetőséget kaphatnak a borkóstolók, bortúrák, szüreti bálók és más programok szervezésére. A borvidék turizmus részeként a borászatok együttműködhetnek más helyi vállalkozásokkal, mint például éttermekkel, szállodákkal és fesztiválok szervezőivel, hogy összekapcsolják a borászatot a helyi élményekkel. (VÁRHELYI, 2012.)

Vendéglátás: A családi borászatok a turistáknak szállást és étkezést kínálhatnak, lehetőséget biztosítva a látogatók számára, hogy közvetlenül átéljék a borászat életét. Azok a borászatok, amelyek a vendéglátásra is fókuszálnak, éttermeket, szállodákat és vendégházakat is üzemeltethetnek, hogy a turisták teljes élményt kapjanak. (MEZŐ, 2012.)

3.12. Együttműködés és integráció a szőlő- és borágazatban

A Hegyközségek Nemzeti Tanácsa 2016-ban kidolgozta a magyarországi szőlő-bor ágazat stratégiáját. Ebben a jövedelmező szőlőtermesztés és bortermelés, mint fő célkitűzésen belül stratégiai pontként fogalmazza meg a termelészervezést, koordinációt, integrációt és piacépítést a következő területeken:

- a szőlőtermelés biológiai alapjainak biztosítása,
- a szaporítóanyag felhasználás koordinációja,
- a szőlőértékesítés és felvásárlás koordinációja,
- a borpiac koordinációja,
- a Közösségi anyagbeszerzés,
- a termeléshez kapcsolódó szolgáltatások közösségi megszervezése.

A magyar szőlészeti-borászati ágazatban a kisüzemi termelőknek számos együttműködési és integrációs lehetőségük van, amelyek segíthetnek a versenyképesség és a piaci részesedés növelésében. Íme néhány példa:

1. Szövetkezetek és egyesületek: A szőlészeti-borászati ágazatban működő szövetkezetek és egyesületek lehetőséget biztosítanak a kisüzemi termelőknek, hogy összefogjanak és közösen dolgozzanak a céljaik eléréséért. Az ilyen szervezetek segíthetnek a tagoknak a termelési költségek csökkentésében, a piaci részesedés növelésében és a termékek minőségének javításában.
2. Minőségi rendszerek: Ilyen rendszerek például a borok területi eredetvédelmi megjelölése, vagy az ökológiai gazdálkodásra vonatkozó minőségi rendszerek (pl. biogazdálkodás). Az ilyen minőségi rendszerekbe való belépés növelheti a termékek piaci értékét, valamint elősegítheti a fenntartható termelési gyakorlatokat.
3. Közösségi bormarketing/közösségi bormárka: Egy közösségi bormárka vagy borvidéki márka célja általában az, hogy olyan szabályokat állítson fel, amelyek garantálják az állandó minőséget és stílust az

idők során. Magyarországon is láthatunk már néhányat ezekből. Ezeknek a célja nem a szabvány felállítása, hanem egyfajta keretet szeretnének adni a borászoknak, aminek köszönhetően az azonos márkanévvel ellátott tételekben megjelennek a jól felismerhető tipikus stílusjegyek. Ezt a keretet biztosíthatják a szőlőfajták meghatározásával, terméskorlátozással, illetve az alkalmazott borászati technológiák szabályozásával. (GERI, 2021.)

Az elmúlt években a nemzeti jogi környezet lehetővé tette az olyan együttműködési formák létrehozását, mint a termelői integrációs szervezetek (TISZ), amelyek hatóköre és lehetőségei jelentősen kibővültek.

A termelői integrációs szervezetek a gazdálkodók közötti együttműködés új formáját jelentik, amely a mai piaci kihívásokkal való megbirkózáshoz szükséges eszközökkel látja el őket.

A TISZ keretein belül létrejövő együttműködés számos előnyt biztosíthat, és a mezőgazdasági termelőket erősebb tárgyalási pozícióba helyezheti:

- nem kell az árúnak a TISZ tulajdonába kerülnie, hogy megvalósuljon a közös értékesítés,
- a közös értékesítésnek köszönhetően jobb árakhoz és jobb feltételekhez juthatnak a feldolgozók és a felvásárlók,
- a TISZ-nek lehetősége van a közös áruszállítás, tárolás, raktározás, marketing, minőségbiztosítás és informatika megszervezésére,
- a TISZ biztosíthatja a termékek egyenletes és egyformán magas minőséget minőségirányítás bevezetésével,
- a TISZ tagjainak szervezeten belül lehetősége van piacképes tudás megszerzésére és átadására (Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 2016.)

3.13. Kisüzemi szőlőbirtokok és borászatok fejlesztéséhez igénybe vehető külső források

3.13.1. Támogatási lehetőségek

Az Európai Bizottság 2022 novemberében jóváhagyta Magyarország Stratégiai Tervét közös agrárpolitikájára vonatkozóan (KAP), így a 2023–2027-es időszakra 5 377 milliárd Ft forrás érkezik az Európai Unióból a különböző mezőgazdasági fejlesztésekre, a nemzeti önrésszel együtt.

A beruházási célok között a szőlészeti és borászati rendszerekhez, feldolgozóüzemekhez és borászati infrastruktúra fejlesztéséhez szükséges eszközök beszerzésére lehet támogatást igényelni. Folytatódnak azon kulcsfontosságú ágazati programok, amelyek több forrásból történő finanszírozásban részesülhetnek.

A szőlő- bor ágazatra vonatkozóan 5 intézkedés lesz elérhető. Ezek pedig:

1. a szerkezet-átalakítás segítése 75 százalékos támogatásintenzitással,
2. a beruházási támogatások szőlőművelési és feldolgozási gépekre,
3. a piacra jutás és a marketing támogatása, illetve
4. a melléktermék lepárlás és

5. a zöldszüret támogatása piaci zavarok esetén.

Mindezekre a tényleges költségek 50 %-ának erejéig lehet támogatást igényelni, ami a kevésbé fejlett régiókban felmehet 75 %-ra. A támogatás részben a termelők jövedelem-kiesésének kompenzálására és a szerkezetátalakítási költségek fedezésére szolgál. (Magyarország KAP Stratégiai Terve 2023.)

3.13.2. Kedvezményes hitellehetőségek

Széchenyi Kártya Program

Fejlesztésekre, energiahatékonyság javítására, beruházásra jelentős forrás szükséges, amelyet a kedvezményes Széchenyi Kártya Program hiteltermékei biztosíthatnak. A fizetendő nettó üzleti kamat minden csomag esetében évi 5%-ban van rögzítve. A program keretében a következő hitelkonstrukciók állnak rendelkezésre:

- kisvállalkozásoknak elérhető **Széchenyi Mikrohitel Max+** (1-50 millió Ft, 13-120 hónap futamidővel)
- az agrárágazat programjait támogató **Agrár Széchenyi Beruházási Hitel Max+** (1-500 millió Ft, 13-120 hónap futamidővel)
- átmeneti likviditási problémák kezelésére szolgáló, szabad felhasználású **Széchenyi Folyószámla Hitel Max+** (1-250 millió Ft, 1,2 vagy 3 éves futamidővel)
- vállalkozások működéséhez kapcsolódó költségek kifizetésére szolgáló **Széchenyi Likviditási Hitel Max+** (1-250 millió Ft, max. 3 éves futamidővel)
- beruházási célok megvalósítását szolgáló **Széchenyi Beruházási Hitel Max+** (1-500 millió Ft, 13-120 hónap futamidővel) (KAVOSZ Zrt., 2023.)

4. ANYAG ÉS MÓDSZER

Szakdolgozatom témájának részletes megismeréséhez adatgyűjtést végeztem a primer (elsődleges) és szekunder (másodlagos) adatgyűjtési módszerek alapján.

A szekunder jellegű kutatás során a mások által közzétett, eredetileg más kutatási célt szolgáló adatok és információk összegyűjtését és új szempontok szerinti feldolgozását végeztem el. Ez a módszer a vizsgálandó témához jó kiindulási alapot biztosított.

A primer kutatással szerzett információkat közvetlenül a releváns személyek megkérdezése révén gyűjtöttem össze.

A szekunder kutatást a primer kutatás előtt végeztem el, mivel annak során birtokába kerültem olyan adatoknak, információknak, ismeretanyagoknak, amelyeket primer információkkal nem vagy nem kellő mélységben lehet megismerni. A primer információk beszerzésével viszont lehetőségem nyílt a szekunder adatgyűjtés során felmerült kérdések adekvát megválaszolására.

A begyűjtött adatok és információk feldolgozását és a kapott eredmények értékelését követően elkészítettem a családi szőlőbirtokok és borászatok jelenlegi helyzetére, fejlesztési lehetőségeire és fenntarthatóságára irányuló SWOT analízist, melynek alapján fogalmaztam meg a témára vonatkozó következtetéseimet és tettem meg javaslataimat.

4.1. A szekunder kutatás

A szekunder vizsgálatok a nemzetközi és a hazai szőlő és bor ágazatra jellemző adatok, a különféle hazai és külföldi szakirodalmak megismerésére és feldolgozására irányultak, kiemelt figyelemmel

- a hazai szőlőtermesztés és bortermeles helyzetének rendszerváltás előtti és rendszerváltás utáni alakulására,
- a termelés szerkezetének változásában végbemenő folyamatokra,
- a termelői együttműködésekre,
- a borvásárlás, a borfogyasztás tendenciáira,
- az ágazat turizmushoz kapcsolódó tevékenységeinek alakulására,
- a klímaváltozás ágazatra gyakorolt hatására és nem utolsósorban a fenntarthatóságra.

A szőlő- és bor ágazat helyzetének vizsgálatok az elemzések elkészítéséhez szükséges adatok forrásait a nyomtatott és elektronikus adatbázisok adták a következők szerint:

1. a szőlő-bor ágazat helyzetét leíró országos szintű Központi Statisztikai Hivatal, Agrárközgazdasági Intézet, Hegyközségek Nemzeti Tanácsa adatbázisai,
2. hazai és nemzetközi szakmai szervezetek Internetes honlapjáról online és offline módon gyűjtött adatok, információk, valamint
3. szakkönyvek, szakfolyóiratok, tanulmányok, konferencia-kiadványok, jogszabályok, ágazat-specifikus szabályozások, ágazati stratégiák, egyéb tájékoztató kiadványok, szakfolyóiratok.

4.2. A primer kutatás

A primer adatok összegyűjtéséhez a kvalitatív (minőségi) és a kvantitatív (mennyiségi) kutatás módszereit alkalmaztam.

Az interjúkra alapozott kvalitatív módszerrel a probléma természetének megértése volt a célom. Ennek segítségével sikerült jobban megismernem a családi méretű szőlészetek és borászatok és a kapcsolódó piaci szereplők tevékenységét.

A kvantitatív kutatásom a termelők kérdőíves megkeresésén alapult.

4.2.1. A kvantitatív kutatás módszere

A kvantitatív kutatás matematikai és statisztikai módszereket használ, hogy mennyiségi eredményeket szolgáltatson a problémamegoldáshoz. A legáltalánosabb mérési eszköze a standardizált kérdőív. A kérdőív biztosítja az egyöntetű feldolgozást, a számszerűsíthetőséget, következtetések levonását.

(CSABAI, 2022.)

Az általam összeállított önkitöltős online kérdőív jellemzően zárt kérdéseket tartalmazott, ezzel is megkönnyítve a feldolgozást és az elemzést.

Ilyen módon kérdeztem rá többek között,

- a végzett tevékenység vállalászási formájára,
- a termesztéstechnológiára,
- az alkalmazott agrotechnikai műveletekre,
- a rendelkezésre álló szőlészeti és borászati eszközökre, berendezésekre,
- az alkalmazott must- és borkezelési eljárásokra,
- az előállított borok típusaira,
- az értékesítési csatornákra,
- a turizmushoz kapcsolódó tevékenységekre stb.

Nyitott kérdések formájában kérdeztem rá

- a megművelt területek nagyságára,

- az ültetvények életkorára,
- a termesztett szőlőfajtákra,
- a megtermelt szőlő és bor mennyiségére,
- a szőlő feldolgozásával készült egyéb termékek előállítására és értékesítésére,
- az elmúlt 3 év gazdálkodására vonatkozó főbb számveteli mutatók alakulására,
- a tervezett jövőbeni fejlesztésekre.

A kérdőív vázlatát az 1. számú melléklet tartalmazza.

4.2.2. A kvalitatív kutatás módszere

A minőségi kutatás módszerei közül elsődlegesen az egyéni interjút alkalmaztam. Az egyéni interjúk az arra kiválasztott személyekkel való személyes, a megadott témakörben folytatott beszélgetésen alapultak.

A szőlőtermesztéssel és borászattal foglalkozó termelőkkel készített interjúban tevékenységük megismerésére irányuló kérdések mellett a következő témakörökre tértünk ki:

- a hazai, valamint az érintett borvidéken folyó szőlőtermelés és borászat jelenlegi helyzetének értékelésére;
- az ágazatot érintő gazdasági, társadalmi és természeti környezetből fakadó nehézségekre, veszélyekre és lehetőségekre;
- a családi gazdaság gyengeségeinek és erősségeinek értékelésére;
- a családi gazdaság korábban megvalósított, illetve tervezett fejlesztéseire;
- a megvalósult és a tervezett fejlesztésekhez felhasznált forrásokra (saját forrás, támogatások, hitelek);
- a szőlő- és borágazaton belüli együttműködések alakulására;
- a borfogyasztói és vásárlói szokások változásaira,
- a turizmushoz való kapcsolódási lehetőségekre (úgy mint borturizmus, gasztroturizmus, vendéglátás, szálláshely szolgáltatás stb.).

A személyesen készített interjúk alanyai a Balatonfüred-Csopaki, Szekszárdi, Kunsági és a Villányi borvidék szőlészei, borászai voltak. Összesen 6 termelői interjút készítettem. Az interjú alanyok közül négyen vállalták nevüket, ketten pedig nevük nyilvánosságra hozásának mellőzését kérték. A nevüket vállaló interjú alanyok: Tóth Balázs (Pocca Pince), Jakab Ernő (Levendula Pince), Szentpéteri Attila (Szentpéteri Borpince), Pohl Marietta őstermelő.

A kutatási témából fakadó problémák minél pontosabb feltárása, értelmezése, leírása, és jellemzése érdekében a személyes interjúk mellett különböző szakmai internetes oldalakon megjelentetett neves hazai szőlészekkel és borászokkal készült interjúkban elhangzott, a kutatásom témájához kapcsolódó információkat is begyűjtöttem, feldolgoztam és hivatkozásként feltüntettem a szakdolgozatomban.

A személyes interjú vázlatát a 2. számú melléklet tartalmazza.

4.3. SWOT elemzés

A SWOT-elemzést széles körben használják stratégiai tervezési eszközként. Az elemzés abban segít, hogy esetünkben a családi szőlészetek és borászatok helyzetét belső és külső szempontok szerint is megvizsgáljunk. A belső szempontok az erősségek és gyengeségek, ezekre általában közvetlen tudunk hatni. Ellenben lehetőségek és veszélyek, vagyis a külső tényezők sok esetben rajtunk kívül állnak. (VARGA, 2020.)

A módszertan arra alapoz, hogy mennyire látjuk át azokat a belső és külső tényezőket, amelyek az általam vizsgált családi gazdaságok működésére hatással vannak. A módszer célja nem a pontos előrejelzés, hanem hogy tudjunk mivel tervezni, segít dönteni, hogy a gazdálkodás mely területeire fókuszáljunk.

Az elemzés elkészítéséhez a szekunder kutatás során begyűjtött adatokat, információkat, valamint a primer kutatásom során a szőlészekkel és borászokkal készített személyes, illetve egyéb forrásokból begyűjtött interjúk során elhangzott információkat használtam fel.

5. EREDMÉNYEK

Az 1990-ben bekövetkezett rendszerváltás után a szőlőbirtok funkciója megváltozott, elveszítette addigi jövedelemkiegészítő szerepét. Megteremtődtek azok a törvényi-gazdasági feltételek, melyek megalapozták az árutermelő szőlészet és borgazdálkodás kialakulását, megteremtve ez által az egyéni, illetve családi szőlőbirtokok és borászatok létrejöttét.

A borszőlőtermelés megújítása érdekében régi ültetvényeket vágtak ki, illetve telepítettek újabb, a piaci igényekhez igazodó fajtákat, saját lehetőségeik és elképzeléseik keretein belül. Emellett jónéhány gazdálkodó felépítette és fokozatosan fejlesztette azokat az infrastrukturális rendszereket, melyek a szőlő feldolgozását, érlelését, palackozását és tárolását segítették elő. Mindezeket volt, aki önerőből, vagy hitelek, pályázati források segítségével valósította meg.

Kutatásom során a családi szőlőbirtokok és borászatok létrejöttének körülményeit, társadalmi és gazdasági helyzetüket, működési stratégiáikat, közösségi és piaci kapcsolatrendszerüket vizsgáltam különös tekintettel a hosszú távú fenntarthatóságra és a környezettudatosságra. Dolgozatom ezen fejezetében a vizsgálataim eredményeit mutatom be.

5.1. A szőlő- és borágazat szerkezeti átalakulásának vizsgálata

5.1.1. A szőlő termőterületének és a szőlőbirtokok gazdasági méretének alakulása

A szőlőültetvények korábbi nyilvántartásai alapján a borvidékeken belüli és kívüli ültetvények területe 2020-ra a 2001. évi 91 ezer hektárról 62 ezer hektárra csökkent. Ennek oka elsősorban a borvidéken kívüli ültetvények csökkenése. Az elmúlt években már jóval kisebb mértékben csökkent a szőlővel beültetett terület mérete. A 2022. július 31-i állapot szerint a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa adatai azt mutatják, hogy a szőlővel beültetett terület 2021-ben 61 796 hektár, 2022-ben pedig 60 161 hektár volt.

A Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet (OIV) 2021 januárjában közzétett egy jelentést a 2019-es borpiaci helyzetről, amely szerint az Európai Unióban a szőlőültetvények 84 %-a tartozik kis- és közepes méretű családi borászatokhoz, és ezek termelik a teljes borágazat mintegy 57 %-át.

A Hegyközségek Nemzeti Tanácsának adatai szerint hazánkban 2016-ban 44 912 db gazdaság foglalkozott szőlőtermeléssel vagy borkészítéssel, ebből 36 ezren (80,5 %) csak szőlőtermeléssel, 1 300 tag (3 %) csak bortermeléssel, 4 600 tag (10,2 %) mindkettővel foglalkozott. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a szőlőtermesztés és a borkészítés egyre inkább elkülönül egymástól, bár a bortermelők négyötöde szőlőt is termeszt. Ez a szétválasztás fontos, bár gyakran csak formalitás (pl. egy vállalkozás a tulajdonostól és családjától vagy ugyanannak a tulajdonosnak a vállalkozásától vásárol szőlőt).

A 2010-es adatokhoz viszonyítva jelentős a gazdaságszám csökkenése 2013-ban (21,4 %) és 2016-ban (37,6 %) egyaránt. A folyamat nem állt meg, 2022-ben már 40 ezer alatti gazdaságszámot tartott nyilván a HNT. Ebből arra lehet következtetni, hogy a birtokkoncentráció folytatódik, az apróbirtokok tulajdonosai felhagynak a szőlőtermesztéssel és eladják birtokaikat. A 2. táblázat bemutatja, hogyan változott a gazdaságok száma 2010 és 2016 között területi kategóriák szerinti bontásban.

2. táblázat. A szőlőtermesztéssel és borászattal foglalkozó gazdaságok számának alakulása 2010-2016 között területkategóriánként

Szőlőterület nagyság- kategóriája (ha)	Gazdaságok száma (db)		
	2010	2013	2016
<0,05	7 270	4 262	2 890
0,05–0,09	8 566	6 309	4 014
0,10–0,14	18 814	15 430	11 263
0,15–0,19	7 731	6 549	4 143
0,20–0,29	8 886	7 023	5 759
0,30–0,49	6 370	5 042	4 229
0,50–0,99	5 543	4 265	3 920
1,00–1,99	3 767	2 933	3 181
2,00–4,99	2 923	2 708	2 863
5,00–9,99	1 158	1 129	1 399
10,00–19,99	575	592	788
20,00–29,99	144	152	209
30,00 ≤	186	190	254
Összesen	71 933	56 584	44 912

Forrás: Szőlőültetvények 2020, KSH

A hegyközségek nyilvántartásaiban szereplő gazdaságok 84 %-a 3 hektárnál kisebb, fele pedig nem éri el a 0,5 hektáros méretet. Ezzel szemben az ösztérület mintegy 70 % az 5 hektárnál nagyobb birtokokon összpontosul. Ezeket a területeket a gazdaságok egytizede műveli. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.).

A 3. táblázat bemutatja területkategóriánként a csemege- és borszőlő fajták területi megoszlását és annak alakulását 2010 és 2016 között.

3. táblázat. A szőlő összes területe szőlőterület nagyságkategóriánként [ha]

Szőlőterület nagyság-kategóriája (ha)	Szőlő (ha)	Ebből:		
		borszőlő (ha)	csemegeeszőlő (ha)	egyéb (ha)
2016				
<0,49	5 297	4 554	539	205
0,50–0,99	2 640	2 467	156	17
1,00–4,99	12 779	12 303	403	72
5,00–9,99	9 394	9 227	154	13
10,00–29,99	15 519	15 332	155	31
30,00 ≤	16 747	16 701	29	18
Összesen	62 376	60 584	1 436	356
2013				
<0,49	6 991	5 797	652	542
0,50–0,99	2 858	2 690	131	37
1,00–4,99	12 057	11 709	297	51
5,00–9,99	7 693	7 517	158	18
10,00–29,99	11 681	11 432	178	71
30,00 ≤	12 883	12 739	119	25
Összesen	54 163	51 885	1 534	744
2010				
<0,49	8 764	7 322	801	641
0,50–0,99	3 692	3 412	213	67
1,00–4,99	13 773	13 157	517	99
5,00–9,99	7 846	7 608	210	28
10,00–29,99	11 079	10 787	180	112
30,00 ≤	12 834	12 562	253	19
Összesen	57 988	54 848	2 174	966

(Forrás: Szőlőültetvények 2020, KSH adatok alapján saját feldolgozás)

A 1 hektárig terjedő birtoknagyságokat figyelembe véve kijelenthető, hogy ezeken a kisbirtokokon főként családi és baráti fogyasztásra termelnek és készítenek bort tulajdonosaik.

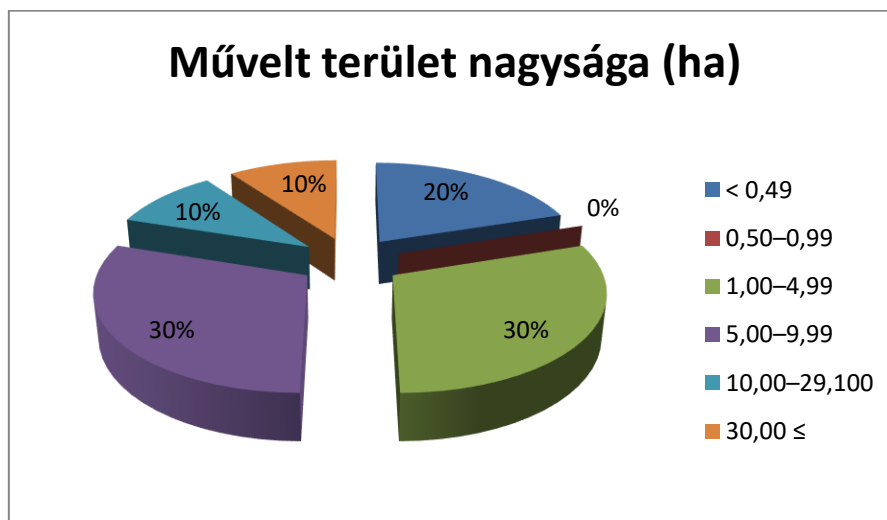
Az 1–5 hektár közötti birtoknagyság az a méret, ami mellett még lehet főállásban más munkahelyen dolgozni, vagy nyugdíj mellett művelni a szőlőt. A kategória alsó határának megállapítása borvidékenként eltérhet. A villányi borvidéken gazdálkodó interjúalanyom szerint legalább 3 hektár termőterület szükséges ahhoz, hogy egy család csak a szőlőműveléssel foglalkozva meg tudjon élni. A szekszárdi borászok szerint minimum 5 hektár szükséges ahhoz, hogy valaki saját vállalkozást indítson.

Az 5 hektárnál nagyobb szőlőültetvényvel rendelkező gazdálkodók ma már túlnyomórészt piaci termelők és a család egyik tagja gyakran kizárólag a gazdálkodásból származó jövedelméből él. Fuksz Márta (2022) tapasztalatai

szerint egy 5–10 hektár nagyságú terület esetén a tulajdonos östermelőként vagy családi gazdálkodóként vezeti a birtokot, míg házastársa állandó munkahelyen dolgozik, tehát a család még fenntartja második bevételi forrását. Ennek magyarázata, hogy a piacra kilépő borászat kezdeti nehézségeit, likviditási gondjait csak így képesek elhárítani. Ebbe a birtokkategóriába tartozó gazdálkodók újabb területek megvásárlásával bővítik birtokaikat. A szőlőtermesztés mellett már feldolgozással, borkészítéssel is foglalkoznak és más gazdálkodóktól is felvásárolnak szőlőt.

A 10 hektár feletti területek már nem östermelők, hanem családi gazdaságok, gazdasági szervezetek művelésében vannak. A birtok bővítésekor a tulajdonosok igyekeztek a meglévő szőlőjükhöz közeli földeket vásárolni. Ezek hatására alakult ki a koncentráltabb birtokstruktúra.

Kérdőíves felmérésben a válaszadó gazdák 20 %-a 0,5 hektár alatti területet művel és a megtermelt szőlőből saját, illetve családi fogyasztásra bort készít. 30-30 % az aránya az 1-5 hektárt és az 5-10 hektárt művelő gazdálkodóknak. (1. ábra) Ők a saját területükön megtermelt szőlőt feldolgozzák, illetve néhányan vásárolnak is hozzá annak érdekében, hogy a meglévő feldolgozókapacitásukat kihasználják, és termékinálatukat bővítsék. A 10 hektár feletti területtel rendelkező termelők feldolgozókapacitásuk méretétől függően a megtermelt szőlő egy részét értékesítik. A 30 hektár feletti területet művelők már egyértelműen felvásárlói pozícióban vannak, jelentős mennyiségű szőlőt vásárolnak fel évente.

1. ábra. A gazdaságok terület szerinti megoszlása
(Forrás: Saját kérdőíves felmérés feldolgozása)

5.1.2. A szőlőültetvények korösszetételének vizsgálata

Az ültetvények korcsoportos eloszlása kiegyenlítettebbé vált a KSH 2020-as adatai szerint. A szőlőtőkék átlagéletkora 20 év, míg Tokajban 33 év, a Hajós-Bajai borvidéken pedig csak 12 év. A Csongrádi, Tokaji és Bükk-i borvidéken a 30 évnél idősebb szőlőtőkék aránya meghaladja az 50 százalékot, a Hajós-Bajai és a Pannonhalmi

borvidéken pedig 10 évnél fiatalabb az ültetvények több mint fele. A szőlőültetvények kor szerinti megoszlását a 4. táblázat mutatja be.

4. táblázat. Szőlőültetvények kor szerinti területi megoszlása

Megnevezés	Borvidékek összesen			Borvidéken kívüli területek összesen			Ország összesen		
	2009	2015	2020	2009	2015	2020	2009	2015	2020
Ültetvények életkora									
3 évnél fiatalabb	1 763	3 737	4 086	–	30	14	1 763	3 767	4 100
3–5 éves	6 741	8 086	7 492	–	60	19	6 741	8 146	7 511
6–9 éves	8 682	4 242	9 589	47	25	11	8 729	4 267	9 601
10–19 éves	8 389	17 612	15 483	404	197	45	8 792	17 810	15 528
20–29 éves	36 541	10 740	6 317	1 458	145	19	37 999	10 885	6 336
30 éves és idősebb	14 320	19 924	18 921	4 916	252	112	19 236	20 175	19 033
Ültetvények területe (ha):	76 436	64 340	61 888	6 824	709	220	83 260	65 049	62 108

(Forrás: Szőlőültetvények 2020, KSH)

5.1.3. A fajtaösszetétel alakulása

Magyarországon jelenleg 114 fehér szőlőfajta telepítése vagy ideiglenes telepítése engedélyezett.

A KSH adataiból kiderül, hogy a 2022. július 31-i állapot szerint az ország szőlőterületének 70%-án, 42 029 hektáron termesztettek fehér szőlőt. Jelentős számú olyan egyedi helyi fajta létezik, amely sehol máshol nem terem a világon. A hagyományos fajták közül a legszélesebb körben telepített fehérszőlő-fajták a Cserszegi Fűszeres, a Furmint és az Olaszrizling voltak, de a rezisztens fajták elterjedésével sok változás történt a fajtaösszetételben.

Magyarországon jelenleg 45 kékszőlőfajta engedélyezett vagy ideiglenesen engedélyezett. A KSH 2022-ben közzé tett adatai szerint 18 133 hektáron termesztenek kékszőlő fajtákat. A termesztett fajták 30 %-a kékszőlő. Az utóbbi években a nemzetközi és a francia fajták egyre elterjedtebbé váltak. A fehérszőlőknél sokkal koncentráltabb a kékszőlők aránya, a 10 legelterjedtebb fajta a 96%-át adja a telepítéseknek.

A KSH 2020-as adatai szerint Magyarországon a legnagyobb népszerűségnek örvendő szőlőfajták közé tartozik a Kékfrankos, mely az összterület 12 %-át teszi ki, valamint a Bianca (9 %) és a Cserszegi fűszeres (7 %). A Kékfrankos az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás során is előnyös pozícióban lesz nagy valószínűséggel az elkövetkezendő években, ugyanis a magasabb átlaghőmérséklet kerekesebb savakat eredményez ennél a fajtánál. Az új, ellenálló Bianca és Aletta fajták még extrém körülmények között is kiegyensúlyozottabb hozamot biztosítanak kevesebb input mellett. Sikerük a nagy mennyiségű bortermeléshez kötődik. Az elmúlt években a belőlük készült borokat leginkább asztali borként és házasításokhoz felhasználni kívánt alapanyagként árusították, emellett ezen fajták esetében is a borkészítési technikák fejlődése minőségi változáshoz vezetett. Az 5. táblázat a legelterjedtebb szőlőfajtákat mutatja be területnagyságuk szerinti felsorolásban. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.)

5. táblázat. A leggyakoribb szőlőfajták területnagysága (2020)

Szőlőfajta	Terület (ha)	Aránya az összes területhez (%)
KékFrankos	7 616	12,26
Bianca	5 671	9,13
Cserszegi fűszeres	4 037	6,50
Furmint	3 669	5,91
Olaszrizling	3 474	5,59
Cabernet Sauvignon	2 387	3,84
Irsai Olivér	2 291	3,69
Chardonnay	2 186	3,52
Merlot	2 140	3,45
Aletta	2 064	3,32
Szürkebarát	1 740	2,80
Hárslevelű	1 498	2,41
Cabernet franc	1 445	2,33
Zweigelt	1 378	2,22
Zöld veltelini	1 360	2,19
Rizlingszilváni	1 310	2,11
Rajnai rizling	1 203	1,94
Ottonel muskotály	1 197	1,93
Pinot noir	1 167	1,88
Sauvignon	976	1,57
Összesen:	48 809	78,59
Egyéb fajták	13 299	21,41
Mindösszesen:	62 108	100,00

(Forrás: Szőlőültetvények 2020, KSH)

A fehérszőlő és a kékszőlő aránya jelentősen eltér a különböző borvidékek között: a Szekszárdi, Villányi, Soproni és Egri borvidéken a vörösborszőlő-fajták vannak túlsúlyban, míg például a Móri, Nagy-somlói és Tokaji borvidéken nagyon kevés a vörösborszőlő.

5.1.4. Művelésmódok változása

A KSH 2020-as felméréséből kiderül, hogy a fej- és bakművelésű területek nagysága a 2009-es állapothoz képest 94 %-kal csökkent, amiből az következik, hogy ma már csak a hobbikertekben művelik így a szőlőt. A leggyakoribb művelésmódok közé tartozik a közép magas kordon, az egyesfüggöny művelés, az ernyőművelés és a magas kordon típuscsoportban több mint 97 %-ot képviselő Moser-kordon. Ezek a borvidéki területek 91 %-án megtalálhatóak. Ezeknek a művelési módoknak az aránya borvidékenként eltérnek. A hagyományok és a termőhelyi sajátosságok mellett a művelési módszerek fejlődését és változását befolyásolja az intenzív gazdálkodás fejlődése, a gépesítésre való áttérés, a fajtaigény, a kívánt bortípus és a termelési célok, a gazdasági háttér és a szőlőbirtokok mérete. A 7. táblázat a szőlőművelési módok területi változását mutatja be 2009 és 2020 között. (Központi Statisztikai Hivatal, 2020.).

7. táblázat. Szőlőművelési módok területi változása, 2009-2020

Megnevezés	Borvidékek összesen (ha)			Borvidéken kívüli területek összesen (ha)			Ország összesen (ha)		
	2009	2015	2020	2009	2015	2020	2009	2015	2020
Az ültetvény művelésmódja:									
fej	22 562	2 599	1 361	2 242	44	5	24 804	2 642	1 366
bak		249	162		7	2		256	165
kordon	46 231	46 228	44 738	2 780	488	144	49 011	46 716	44 882
ernyő	7 643	12 050	14 448	32	128	61	7 675	12 179	14 509
egyéb		3 214	1 178	1 770	43	8	1 770	3 256	1 186
Összesen:	76 436	64 340	61 888	6 824	709	220	83 260	65 049	62 108
A kordonművelés formái:									
alacsony	2 143	2 295	2 150	644	17	9	2 787	2 312	2 159
közép magas	8 469	17 059	16 958	1 500	274	61	9 969	17 333	17 019
magas	17 670	9 176	10 302	443	45	41	18 113	9 221	10 343
egyesfüggöny	17 360	17 308	15 065	193	151	33	17 553	17 459	15 098
GDC	588	390	262	1	0	0	589	390	262
Összesen:	46 231	46 228	44 738	2 780	488	144	49 011	46 716	44 882

(Forrás: A szőlőültetvények területe szőlőtermő helyenként ültetvényjellemzők szerint, 2001 – 2020, KSH adatok alapján saját feldolgozás)

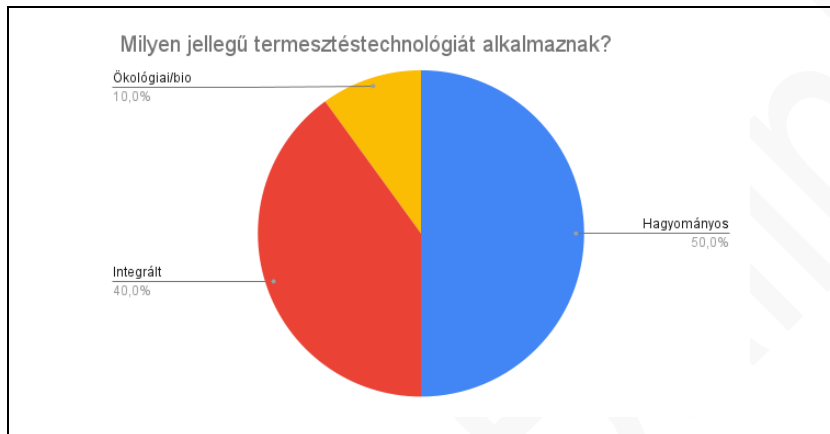
5.2. A szőlőtermesztési technológiák vizsgálata

A hagyományos családi borászatokban a termesztés technológiája általában lassú változáson megy keresztül. Az ilyen borászatokban a tradíciók, a minőség és az évszázados tapasztalat nagy jelentőséggel bírnak. Azonban a modern kihívások, az éghajlatváltozás, és a piaci igények hatására néhány változás történhet a termesztés technológiájában.

Kutatásom során azt tapasztaltam, hogy egyre több hagyományos technológiával működő borászat áttér a fenntarthatóbb gazdálkodási gyakorlatokra. Ez magába foglalhatja a vegyszermentes, azaz ökológiai termesztést,

vagy kisebb mértékben vegyszeres integrált termesztést, a talaj- és vízvédelemre való összpontosítást, valamint a megújuló energiaforrások használatát. Ezáltal előtérbe kerülnek a rezisztens szőlőfajták, a takarónövények, az előrejelzésen, talaj- és levélanalízisen alapuló növényvédelmi és tápanyagutánpótlási eljárások, a kémiai szerekről a természetes környezetbarát készítményekre való fokozatos átállás.

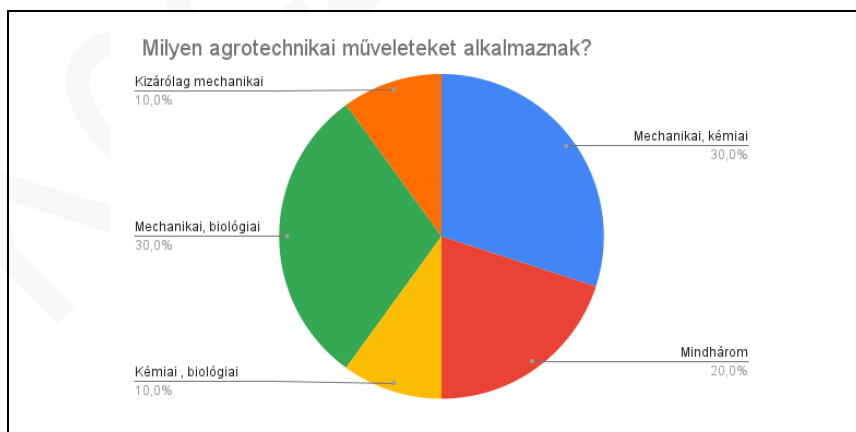
Az általam megkérdezett termelők 10 %-a ökológiai gazdálkodást végez, 40 %-a integráltan műveli szőlőjét, még 50 %-a a hagyományos szőlőtermesztési technológiát alkalmazza. (2. ábra)

2. ábra. A gazdák által alkalmazott termesztéstechnológiák megoszlása

(Forrás: Saját kérdőíves felmérés feldolgozása)

Kérdőíves felmérésemben rákérdeztem a gazdák által alkalmazott agrotechnikai műveletekre. A válaszadók 90 %-a mechanikai művelési technológiákat alkalmaz. A megkérdezettek 60 %-a kémiai és biológiai megoldásokat egyaránt igénybe vesz ápolási és növényvédelmi munkák során. A szőlő szüretelését 90 %-ban kézzel végzik. (3. ábra)

3. ábra. A gazdák által alkalmazott agrotechnikai műveletek megoszlása

(Forrás: Saját kérdőíves felmérés feldolgozása)

Sok helyen a termőhelyi adottságok vagy a fajta nem teszi lehetővé az ökológiai gazdálkodást, így a legtöbbször az integrált szőlőtermesztés jelenti a járható utat az egyre jobban visszaszoruló, de még mindig gyakran

alkalmazott hagyományos módszer mellett. Az olyan zöldmunkák mint a csonkázás, a fűrtzóna lelevelezése, a hajtás- illetve rügyválogatás, a hónaljajtások eltávolítása, a termés-, virág- és fűrttriktítás, elengedhetetlen részét képezik a minőségi borszőlő termesztésének, így manapság ezek a módszerek az igényes kisüzemi és családi gazdaságokban egyre jobban elterjedtek. Az általam megkérdezett gazdák 70 %-a alkalmazza az előbb említett zöldmunka műveleteket.

5.3. A szőlő-feldolgozási és borászati technológiák vizsgálata

A magyar hagyományos családi borászatok borkészítési technikái az évek során bizonyos változásokon mentek keresztül, mivel a borászat világa folyamatosan fejlődik, és új módszerek, technológiák válnak elérhetővé.

A tradicionális családi borászatokban a szőlőültetvények aktív gondozása és művelése továbbra is fontos szerepet játszik. Azonban a modern borászatban egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a fenntartható és környezetbarát módszerek. Például, egyre több borászat tér át biológiai vagy ökológiai gazdálkodásra, amely során minimalizálják a vegyszerek használatát és előtérbe helyezik a természetes talajgondozást.

A szőlőszüret időzítése is változott az elmúlt években. A modern borászatban az optimális szüretidőpont kiválasztása kiemelt fontossággal bír a kívánt íz- és aromaprofil eléréséhez. A klímaváltozás hatására a termésérésnek üteme is megváltozott, így elengedhetetlenek a technológiai érettség vizsgálatára használható modern analitikai eszközök és módszerek a megfelelő szüreti időpont megválasztásához.

A szőlőfeldolgozás során is történtek változások a technikák terén. Az újabb technológiák, mint például a válogatóasztalok lehetővé teszik a szőlő alaposabb válogatását a szőlőszemek minősége és állapota alapján. A szőlődarálást régen manuálisan, például lábbal taposva vagy kézi eszközökkel végezték. Azonban ma már elterjedtek a bogyózó-zúzó gépek, amelyek hatékonyabb és higiénikusabb feldolgozást eredményeznek. A megkérdezett gazdák mindegyike használ ilyen eszközöket.

Az újabb borászati eszközök és gépek lehetővé teszik a hatékonyabb és precízebb feldolgozást. A kisüzemekben gyakran alkalmaznak még hagyományos kézi erővel működtethető préseket, de egyre többen szereznek be hidraulikus vagy pneumatikus préselő gépeket, amelyek lehetővé teszik a szőlő kíméletes és hatékony préselését, hogy minimalizálják a mustba kerülő héjből és a magokból származó nem kívánatos és keserű vegyületeket. A vizsgálataimba bevont gazdálkodók 60 %-a mechanikus préssel, 30 %-a pneumatikus, 20 %-a csigás és 10 %-a hidraulikus préssel nyeri ki a lét a szőlőből.

A kisüzemi borászatokban gyakran használnak hagyományos fahordós erjesztést és érlelést a borok készítése során. Azonban ma már egyre több borászat alkalmaz modernebb technikákat, mint például a reduktív eljárásához szükséges hűthető rozsdamentes acél tartályokban történő erjesztést, illetve antioxidáns hatású szerek (kén, aszkorbinsav) szabályozott adagolását.

A spontán erjedés még ma is használatos technológia, azonban az irányított erjesztés elterjedtebb, melyhez elengedhetetlen kellékek számítanak a különböző fajlesztő kultúrák, enzimek, élesztőtápanyagok, almasavbontó baktériumok, továbbá a hőmérséklet-szabályozó rendszerek. A megkérdezett gazdák 90 %-a fajlesztőt használ borai erjesztéséhez, 40 %-a viszont alkalmazza a vadélesztős eljárást is.

Kis üzemi szinten is egyre nagyobb teret kap az inert gázok (általában szén-dioxid és nitrogén) alkalmazása, mely a nem kívánt oxidáció megelőzésében, a musttisztításban, a palackozásban, a borok felfrissítésében, keverésében és homogenizálásában, tárolásában tud segítséget nyújtani. A válaszadók fele használ inert gázokat borászatában.

A must-, illetve bortisztítás technológiája is nagyléptékű változáson ment keresztül az idők során, elterjedté vált kisüzemi szinten is a flotálás, derítés, illetve a különféle szűrők és szűrőberendezések alkalmazása. A borok stabilizálása, valamint az évjárat hatás kiküszöbölésére alkalmazható eljárások is nagyobb hangsúlyt kapnak, mint régen.

5.4. Gazdálkodás jövedelmezőségének vizsgálata

A szőlőtermesztés, illetve bortermelés jövedelmezőségének helyzetét a szőlőültetvények terméshozama, a szőlő és bor eladási ára, és a termelési költség határozza meg. A magas önköltségi áron termelt szőlő felhasználása negatívan hat a borágazat jövedelmi helyzetére is.

A 8. táblázatban a Hegyközségek Nemzeti Tanácsa 2021-es nyilvántartási adataiból kigyűjtöttem a borvidékeken regisztrált termésmennyiségeket és a nyilvántartott terület nagyság alapján kiszámolt termésátlagok alakulását a 2019-2021 közötti hároméves időszakra. Az adatokból látszik, hogy a borvidékek a termőterület kismértékű csökkenése ellenére (3%) a termésmennyiség 10 %-kal nőtt, és az országos termésátlag is közel 13 %-kal - 66 q/ha-ról 75 q/ha-ra emelkedett. A legalacsonyabb termésátlagot a bükki borvidékeken érték el a gazdák, még a legmagasabb termésátlagot a balatonboglári gazdálkodók érték el. Ennek magyarázata lehet, hogy a rendszerváltást követően a Balatonboglári Állami Gazdaság privatizációja után egybefüggő nagy területeken folyik tovább a szőlőtermelés, nagyobb gépesítettség mellett és nagyüzemi szintű feldolgozó kapacitással, habár a termésátlagok némi csökkenést mutatnak a vizsgált években. A legnagyobb hazai borvidékünkön, a Kunsági borvidéken viszont több mint 15 %-os termésátlag növekedést értek el a gazdálkodók. (8. táblázat)

8. táblázat. Szüretelt szőlőmennyiség és termésátlag alakulása Magyarországon

Borvidék	2019	2020	2021

	Termő- terület (ha)	Termés- mennyiség (q)	Termés- átlag (q/ha)	Termő- terület (ha)	Termés- mennyiség (q)	Termés- átlag (q/ha)	Termő- terület (ha)	Termés- mennyiség (q)	Termés- átlag (q/ha)
Badacsonyi	1 142	49 390	43	1 220	47 452	39	1 221	45 602	37
Balatonboglári	3 110	324 305	104	3 117	319 279	102	3 190	297 403	93
Balaton-felvidéki	731	34 571	47	703	33 012	47	682	27 917	41
Balatonfüred- Csupaki	1 695	83 859	49	1 686	87 429	52	1 703	80 007	47
Bükk	844	23 916	28	796	31 674	40	823	33 202	40
Csongrádi	909	27 233	30	842	24 388	29	773	25 649	33
Egri	5 359	284 869	53	5 396	413 241	77	5 363	395 092	74
Etyek-Budai	1 582	138 428	88	1 596	125 270	78	1 585	127 548	80
Hajós-Bajai	1 636	131 994	81	1 626	123 769	76	1 659	139 284	84
Kunsági	19 176	1 604 631	84	18 859	1 660 575	88	18 568	1 805 931	97
Mátrai	5 721	331 602	58	5 709	399 593	70	5 580	353 976	63
Móri	461	28 926	63	443	28 469	64	461	30 039	65
Nagy-Somló	531	17 762	33	480	15 838	33	444	17 961	40
Neszmély	987	58 157	59	925	55 556	60	915	53 369	58
Pannonhalmi	626	31 388	50	592	31 710	54	588	38 597	66
Pécsi	535	19 256	36	538	23 059	43	528	22 589	43
Soproni	1 543	57 710	37	1 464	69 603	48	1 378	66 459	48
Szekszárdi	2 116	139 308	66	2 017	158 375	79	2 040	148 061	73
Tokaji	5 493	198 046	36	5 293	186 666	35	5 189	218 336	42
Tolnai	2 118	151 610	72	2 026	164 202	81	1 989	168 661	85
Villányi	2 259	144 258	64	2 263	152 178	67	2 245	156 871	70
Zalai	802	30 739	38	685	42 019	61	677	42 172	62
Összesen:	59 375	3 911 957	66	58 276	4 193 354	72	57 600	4 294 725	75

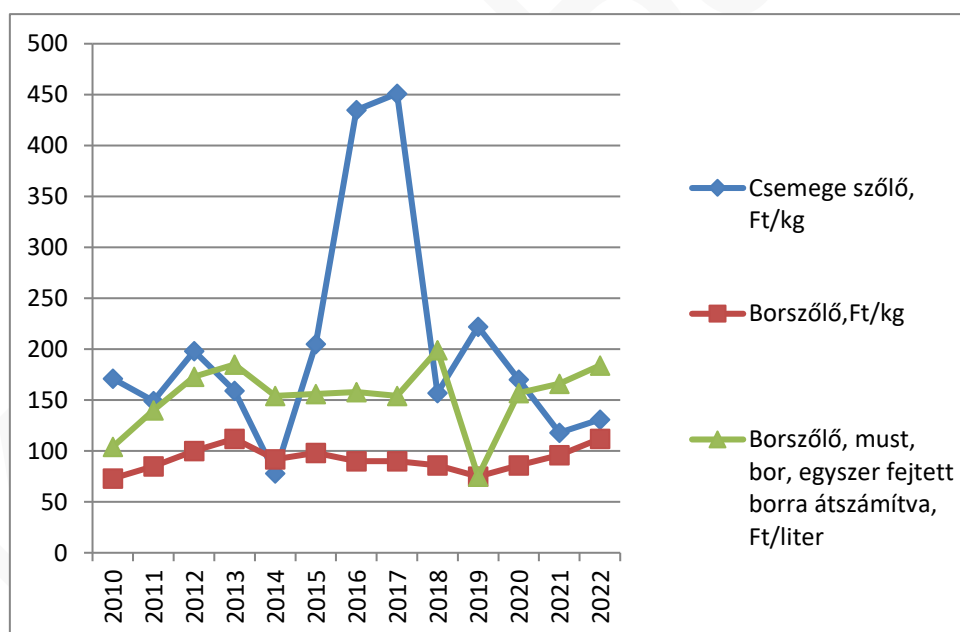
(Forrás: Szüretelt szőlőmennyiség 2011-2021, HNT adatok alapján saját feldolgozás)

A 9. táblázatban az látható, hogy a borszőlő felvásárlási átlagára az elmúlt 12 évben a 73-112 Ft-os sávban ingadozott. A szőlőtermelés költségeinek növekedésétől jelentősen elmarad a felvásárlási ár növekedése. Különösen igaz ez az elmúlt két évre, és figyelembe véve az infláció alakulását ez a tendencia marad 2023-ban is. Figyelembe kell venni, hogy a felvásárlási árak az egyes szőlőfajták esetében eltérőek.

9. táblázat. A szőlő és bor felvásárlási átlagárának alakulása, 2010-2022

Év	Csemegeaszőlő (Ft/kg)	Borszőlő (Ft/kg)	Borszőlő, must, bor, egyszer fejtett borra átszámítva (Ft/liter)
2010	171	73	104
2011	149	85	140
2012	198	100	173
2013	159	112	185
2014	78	92	154
2015	205	98	156
2016	435	90	158
2017	451	90	154
2018	157	86	199
2019	222	75	75
2020	170	86	157
2021	118	96	166
2022	131	112	184

(Forrás: KSH, STADAT 1.1.1.19. Szőlő és bor felvásárlási átlagára)

4. ábra. A szőlő és bor felvásárlási átlagárának alakulása, 2010-2022

(Forrás: KSH, STADAT 1.1.1.19. Szőlő és bor felvásárlási átlagára)

Az interjúim során megkérdezett gazdák kedvezőbb árakról számoltak be a 2022-es évre vonatkozóan. Elmondásuk szerint a felvásárlók az illatos fajtákért fizetnek többet. A termelők átlagban az Irsai Olivér kilójáért 190 Ft-ot, a Muscat Ottonelért 145 Ft-ot, a Traminiért 160 Ft-ot, az Olaszrizlingért 135 Ft-ot, a Chardonnayért 140 Ft-ot és a Kékfrankosért 140 Ft-ot kértek 2022-ben. Ezek az árak természetesen borvidékenként, és

borvidékeken belül is eltéréseket mutattak, mivel a termelők alkupozíciója a felvásárlókkal szemben rendkívül eltérő.

Vizsgálataim során arra a kérdésre is kerestem a választ, hogy a saját termelésű szőlő mellé szoktak-e más termelőktől felvásárolni, és milyen szándékkal. A felmérésből kiderült, hogy a megkérdezettek 40 %-a rendszeresen vásárol fel szőlőt, 10 %-a csak alkalmanként.

5. ábra. A termelők szőlőfelvásárlási tevékenységének alakulása

(Forrás: Saját kérdőíves felmérés feldolgozása)

A megkérdezettek közül a legnagyobb, 50 hektáros területtel és szőlőfeldolgozó kapacitással rendelkező gazdálkodó minden évben rendszeresen vásárol fel szőlőt, Néróból 250-300 q, Kékfrankosból 150-200 q, Irsai Olivérből 250-300 q között változik az általa felvásárolt szőlő mennyisége. Ehhez természetesen megfelelő méretű feldolgozó és tároló kapacitással rendelkezik. A Kunsági borvidéken (Kiskőrös) gazdálkodik, és évente 150.000 liter bort állít elő, aminek jelentős része minőségi palackos bor formájában kerül értékesítésre hazai és európai piacokon.

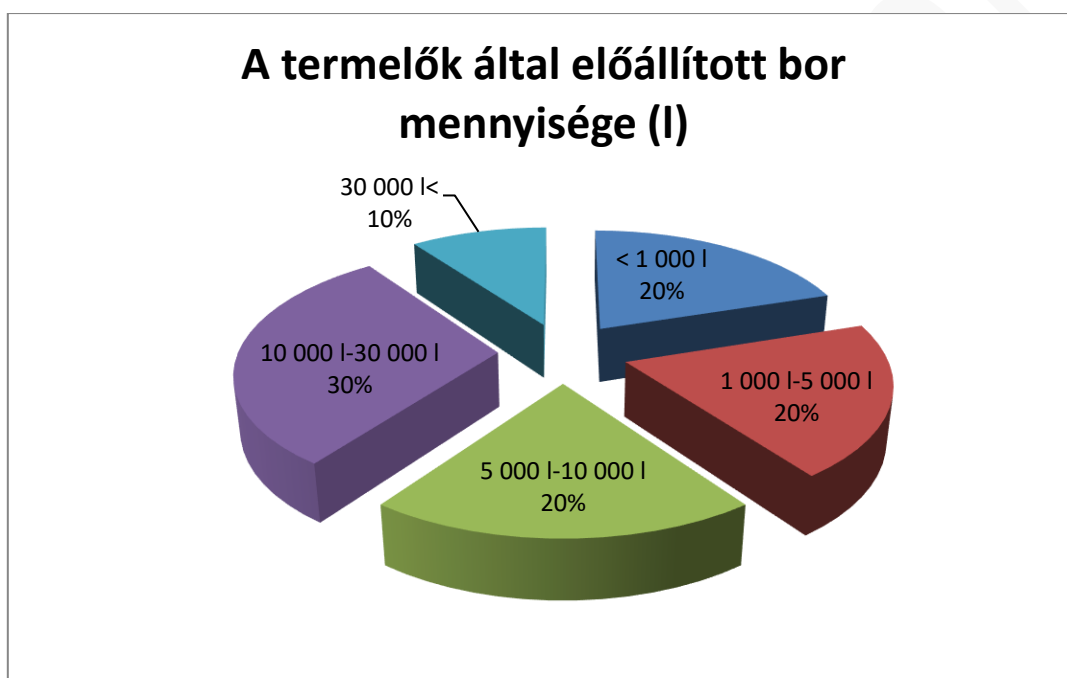
A felmérésből az is kiderül, hogy a felvásárolt szőlő mennyisége nincs összefüggésben a saját terület nagyságával. Az egyik Balatonfüred-Csopaki borvidéken (Felsőörs) gazdálkodó 1 hektáros területtel rendelkezik, ahol Olaszrizlinget (30%), Szürkebarátot (30%), Cabernet Franc-t (15%), Kékfrankost (15%) és Portugiesert (10%) termel, és emellé Irsai Olivért (15 q), Cserszegi Fűszerest (10 q), Zweigeltet (10 q), Cabernet Sauvignont (20 q) és Sauvignon Blanc-t (10 q) vásárol fel környékbeli termelőktől. Tevékenysége hobbi-borászatként indult. Az elmúlt 10 évben fokozatosan építette ki pincészetét, szőlőfeldolgozó és tároló kapacitását, amivel éves szinten 5-6 000 liter minőségi bort állít elő és palackozva értékesíti azt.

Egy másik, ugyancsak a Balatonfüred-Csopaki borvidéken 3 hektáron Juhfarkot, Olaszrizlinget, Chardonnayt és Cabernet Sauvignont termesztő gazdálkodó minden évben Cabernet Sauvignont Kékfrankost, Merlot-t vásárol

50-60 q mennyiségben. A garantáltan jó minőségű saját termelésű kékszlőből testeőbb vörösborokat készít, a vásárolt szőlőből pedig könnyedebb rozé bort állít elő termékpalettája bővítése céljából.

Mindezekből arra a következtetésre jutottam, hogy a szőlészeti és borászati tevékenység jövedelmezőségének javítása érdekében a termelők a szőlő további feldolgozásával magasabb hozzáadott értékű, minőségi termék-előállításra törekszenek.

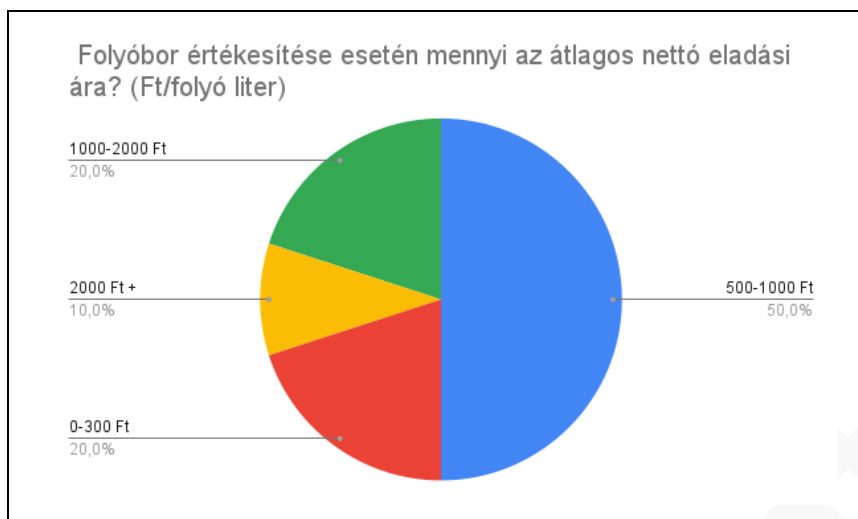
A megkérdezett termelők 20 %-a 1 000 liter alatt, 40 %-a 1 000 és 10 000 liter között, 30 %-a 10 000 és 30 000 liter között, 10 %-a pedig 30 000 liter feletti bort állít elő évente. (6. ábra)

6. ábra. A termelőnkénti éves bortermelés alakulása

(Forrás: Saját kérdőíves felmérés feldolgozása)

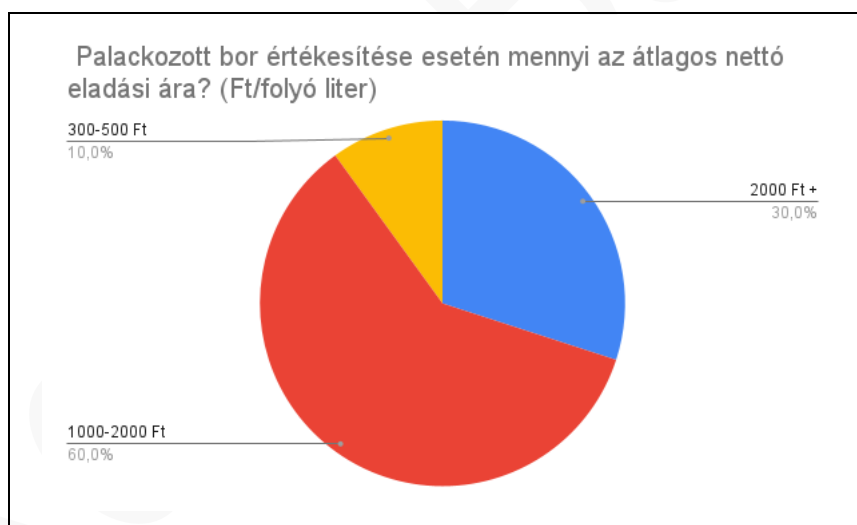
A kérdőíves felmérésem során rákérdeztem a borászoknál, hogy mennyiért értékesítik az általuk termelt folyó és palackos boraikat. A válaszadók fele 500-1 000 forint közötti áron adja, 20 %-a 500 forint alatti áron, ugyancsak 20 % 1 000 és 2 000 forint közötti áron és 10 % 2 000 forint feletti áron tudja értékesíteni folyó borait. A megadott eladási árakból arra lehet következtetni, hogy az 1 000 Ft feletti áron értékesített borok mindenképpen jó minőségűek, és jelentősen meghaladják a 9. táblázatban megadott bor felvásárlási átlagárakat.

7. ábra. Az értékesített folyóbor eladási árának alakulása

(Forrás: Saját kérdőíves felmérés feldolgozása)

A palackozott borok esetében csak kevesen adják 500 Ft alatt a boraikat. A megkérdezettek 60 %-a 1 000 és 2 000 Ft között értékesít, és 30 % tud 2 000 Ft feletti magasabb árat realizálni termékeiben.

8. ábra. Az értékesített palackos bor eladási árának alakulása

(Forrás: Saját kérdőíves felmérés feldolgozása)

Kutatásom során arra a kérdésre is kerestem a választ, hogy a termelők a bor, mint alaptermék mellett árbevételük növelése érdekében foglalkoznak-e más, szőlőből készült termékek előállításával és forgalmazásával. A megkérdezettek 40 %-a igennel válaszolt és válaszukban a következő termékeket nevezték meg:

- Törkölypálinka vegyes szőlőcefréből,
- Törkölypálinka tisztán Cabernet Sauvignon, Merlot, Irsai Olivér fajták ceفرéből,
- pasztörözött Néró vörös must, 3 l-es bag-in-boxban,
- Rostos szőlőlé,

- Borecet,
- Szőlőmag párna.

A termelőkkel folytatott beszélgetésekből, a kérdőíves felmérésekben megadott adatokból és a szekunder kutatások során begyűjtött adatokból, információkból arra a megállapításra jutottam, hogy a gépesített szőlőművelés ráfordítása 600-800 ezer forint/hektár között alakulhat, bevétele pedig 1,5-2 millió forint közé tehető. A főleg kézi művelésű családi birtokok esetében 800 ezer - 1 millió forint között alakulhat az összköltség, 2-2,4 millió Ft között az árbevétel.

A termelők arról informáltak és több internetes oldalon is arról lehetett olvasni, hogy a boltokban megjelenő közép kategóriás borokért - amit 1 200-1 500 Ft-ért árulnak -, 500-700 Ft-ot adnak a felvásárlók, kereskedők. Egy üveg borban 100-140 Ft a szőlő, és kb. 75-90 Ft értékű a borászati munka. A palackozás költsége 200-250 Ft között van. Ezekkel a számokkal kalkulálva 50-200 Ft közötti nyereség érhető el egy palackboron.

A prémium minőségű borokat a boltokban 4.500 Ft feletti árakon árulják. Ezek a borok, mint ahogy a 8. ábrából is következtethető, 1500-2000 Ft, vagy jobb esetben e feletti áron kerülnek ki a pincékből. Ha a jó minőségű szőlőért fizetett 250-350 Ft közötti árakkal számolunk (ami elfogadható ár lenne), és a borászati munkát is valamivel magasabb áron, 150-250 Ft-ot kalkulálunk, továbbá a palackozás költségére (palack, címke, dugó) 300-350 Ft-ot számítunk, akkor 950 Ft körüli költségnél járunk, akkor az elérhető haszon így minimum 550 Ft egy palackboron.

A számításokból az következik, hogy a termelőnek megérné minőségi szőlőt előállítania, és a borásznak, illetve a feldolgozónak megfizetni a minőségi alapanyag felárát, mert azt nyereséggel tudja realizálni a pincéből kikerülő termékei árában.

Az értékesítési láncban további gondot okoz, hogy a termelő a feldolgozónak meghitelezi a felé értékesített szőlőt. A feldolgozó ugyancsak halasztott fizetés ellenében adja tovább termékét a kereskedőnek. A termelő és a feldolgozó is ez által hitelezői pozícióba kerül, ami likviditási nehézségeket okoz. Mindez megnöveli a külső források iránti igényt a termelés folyamatos finanszírozása érdekében. Ezen hitelek kamatai pedig tovább terhelik az amúgy is alacsony jövedelmezőséget.

5.5. A borpiac alakulásának és a borfogyasztási szokások változásának vizsgálata

A KSH legfrissebb adatai szerint a gyöngyöző bor és pezsgő nélkül számolt magyar bor-külkereskedelmi egyenlege kedvezően alakult 2023 januárjában az egy évvel korábbihoz képest. A borkivitel 4 %-kal 75 300 hektoliterre csökkent, míg a kivitel értéke 6 %-kal 2,9 milliárd forintra nőtt.

Az 56 300 hektoliternyi kivitel mintegy 3 %-os növekedést jelent tavaly januárhoz képest, de a kivitel nagy része még mindig lédig (tartályos) bor. A lédig kivitel növekedése az elmúlt évre is rányomta a bélyegét: a 2021-es 62 % után 2022-ben már a teljes kivitel 71,2 %-át szállították ki tartályban.

Eközben a palackozott borok kivitele meredeken, 21 %-kal 18 900 hektoliterre csökkent, míg az érték 3%-kal 1,52 milliárd forintra esett vissza. A nemzetközi piacon továbbra is nagyobb népszerűségnek örvendtek a magyar fehérborok a vörösboroknál, amelyek a kivitel 85 százalékát tették ki.

A borimport szinte teljes egészében palackos kiszerezésű. A KSH adatai szerint a Magyarországra beszállított borok mennyisége 2023 januárjában 3.510 hektolitert volt, ami 41 %-os csökkenés az egy évvel korábbihoz képest. A palackozott és lédig borok teljes behozatalának értéke idén januárban 290 millió forint volt, szemben a tavaly januári 310 millió forinttal.

A magyar piac telített, a borászok egymással konkurálva az alig változó piaci szegmensből próbálnak minél nagyobb részesedésre szert tenni. Leginkább az export adhatna kibontakozási lehetőséget, új piacok, amelyek kevésbé telítettek. Ilyenek lehetnek a skandináv, kelet-európai, távol-keleti országok. Emellett Nagy Britannia, Németország is lehetőséget adhat a borexportunknak.

Ami a hazai borvásárlási szokásokat illeti, a legtöbben továbbra is szuper- és hipermarketekben vesznek borokat, ezt követi a termelőnél történő vásárlás, és növekszik a borszaküzletekben értékesített borok aránya. A fogyasztók is egyre jobban megbarátkoznak az online vásárlással: körülbelül 10 százalékuk vásárolt már bort online, és minden harmadik fogyasztó támogatja ezt az ötletet.

A borfogyasztási szokásokat vizsgálva megállapítható, hogy 20 éve jelentek meg hazánkban az áttörést hozó reduktív típusú borok, amik magukkal hozták a szakma felzárkózását. A fehér- és rozéborok stílusát követve már érződik a vörösboroknál is az elmozdulás. Háttérbe szorulnak a kemény füstös-fás ízek, helyettük a bogys és a vörös csonthéjas gyümölcsök ízvilága kerül előtérbe. Az elmúlt évek rozéhulláma csendesedni látszik melléjük az illatos fehér szőlőfajtákból készülő, könnyed fehérborok kezdtek felzárkózni a prémium borfogyasztók körében. A másik megfigyelhető trend a pezsgők és gyöngyöző borok választékának és forgalmának növekedése.

2023-ban arra lehet számítani továbbá, hogy egyre népszerűbbek lesznek a természetes (natúr) borok. Ezek olyan változatok, amelyek bio- vagy biodinamikus művelésű szőlőből készülnek, amelyek semmilyen adalékanyagot nem tartalmaznak. Ezek a borok ízletesebbek és különlegesebbek lehetnek a héjon áztatás és a szűrés elhagyásának köszönhetően.

A borászok rá vannak kényszerítve a folyamatos változtatásokra és kénytelenek újdonságokkal a kínálatukat növelni azért, hogy képesek legyenek lépést tartani a piac többi versenyzőjével.

5.6. A családi szőlőbirtokok és borászatok turisztikai tevékenységének vizsgálata

A borturizmus elsősorban a borhoz és a bortermeléshez kapcsolódó turisztikai ágazat, amely költséghatékony kereskedelmi csatorna a kis borászatok számára, és fontos marketingeszköz a borágazat egésze számára. Vannak borászok, akik teljes egészében a pincéjükből direkt értékesítéssel adják el boraikat, ezzel kiiktatják a lánckereskedelmet. A kereskedőknél realizálódó árrés megtartása többletjövedelmet eredményez, lehetővé teszi, hogy árelőnnyel értékesítse a termékborait.

A családi pincészetekben a pincelátogatás, borkóstolás tekinthető a klasszikus borturizmusnak. Ennek célja az, hogy a turisták ellátogassanak a bortermelő vidékre, és megkóstolhassák a bort annak autentikus helyén. A borkóstolásnak kialakult rítusa van, általában kóstolási sorokat állítanak össze a borászok. A borkóstolások történhetnek a pincében a hordók mellett vagy a pince egy részében elhelyezett asztaloknál, illetve nagyobb borászatok esetében külön erre a célra kialakított borházban.

A borkóstolások közvetlenül is összekapcsolódhatnak a borút programokkal.

A borász által nyújtott információ és a személyes kapcsolat fontos szerepet játszik, és meghatározó lehet a vendég és a borvidék közötti hosszú távú kapcsolat szempontjából.

A borturizmus lehet önálló turisztikai tevékenység, de gyakran egy kombinált kínálat csomag része is. Lényeges, hogy a bor, a pincék és a vendéglátás mellett más vonzerők is megjelenjenek a nyújtott szolgáltatásokban. Ezzel a turisták több napos ott tartózkodását lehet elérni. Ilyen szolgáltatások között jelennek meg többek a különböző rendezvények szervezése, mint például borfesztiválok, esküvők és egyéb családi összejövetelek, céges rendezvények, borvacsorák stb.)

Interjúalanyaim között volt a felsőörsi Pocca Pince tulajdonosa is, aki elmondta, hogy az idén fogják megrendezni harmadik alkalommal a „Pocca Pikniket”, ami egy háromnapos rendezvénysorozat a pincészetük melletti szabad területen, ahol egyébként egy levendulás is található és a rendezvény része a levendula szüret is.

A háromnapos pikniket zenei programokkal, a környék legjobb gasztronómiai szolgáltatói által nyújtott élményekkel, meghívott neves képzőművészekkel (festők, szobrászok keramikusok, kézművesek, fotográfusok) teszik színessé és élvezetessé. A kisgyerekes családoknak külön zenei foglalkoztató és játszósarkot alakítanak ki. A piknik szervezésének alapvető célja a pincészet népszerűsítése, marketingjének erősítése.

Hazai adottságainkra tekintettel kézenfekvő a borturizmus és az egészségturizmus összekapcsolódása. Ennek két típusa lehetséges:

- a borturizmus fürdő-, illetve wellness szolgáltatást is kínál, vagy
- a szőlőt és a bort integrált módon beépítik a gyógy- és wellness kínálatba.

Az első típus gyakorlatilag azt jelenti, hogy a kóstolások után másnap a vendégek többsége szívesen elmegy egy termálfürdőbe, vagy igénybe veszi a szálláshelyen kialakított wellness szolgáltatásokat (pl. szauna, jakuzzi, gőzkabin, gyögmasszázs, stb.)

A másik típusnál a bor mértékletes fogyasztása mellett az egészségre gyakorolt hatását mutatják be.

5.7. A termelői együttműködések és integráció vizsgálata

Az együttműködés és integráció témakörén belül arra kerestem a választ, hogy a szőlő-bor termékpálya szereplői igénylik-e az ágazaton belüli és azon kívüli piaci szereplőkkel az együttműködést, integrációt, azt milyen formában, szinten és mértékben tudják elképzelni, valamint az integrációs kapcsolatok hogyan segíthetik az együttműködésben résztvevők gazdasági eredményességét.

Szekunder kutatásom során arra a megállapításra jutottam, hogy a termelők elsősorban a szerződéses kapcsolat létrejöttét preferálják, ezért a gyakorlatban is ez az elterjedtebb együttműködési forma.

Szerződéses kapcsolatnál a megtermelt szőlő átkerül a felvásárló borászat, vagy kereskedő tulajdonába, aki tovább értékesíti, illetve feldolgozza a szőlőt és palackozva, vagy folyó bor formájában értékesíti azt.

Nagy-Kovács Erika 2011-ben írt doktori értekezésében arra az eredményre jutott, hogy az általa megkérdezett gazdák 43%-a szerződéses kapcsolat fenntartását tartja kívánatosnak, melyben a felvásárló és a szőlőtermesztő egyaránt kötelezi magát a kereskedelmi ügylet lebonyolítására, továbbá az is kiderül, hogy válaszadóinak 51%-a írásbeli, 40%-a pedig szóbeli szerződést köt. A megkérdezettek 9%-a ad hoc adja el a megtermelt szőlőt, annak, aki azonnal, készpénzben fizet.

A kisméretű ültetvényeken gazdálkodók a termékpályán történő összefogás vagy integrátor nélkül teljesen kiszolgáltatottak. Az általam megkérdezett gazdálkodók szükségesnek tartják a termékpályák résztvevői közötti együttműködést. A nagyobb méretű családi gazdaságok nem zárkoznak el ugyan az összefogástól, azonban a kérdőíves felmérésem és az interjúk során azt tapasztaltam, hogy ezek a gazdaságok a termékpálya teljes kiépítésére törekuszenek, vagyis a megtermelt szőlőt saját maguk dolgozzák fel és készítik belőle bort, amit palackozott vagy folyó borként értékesítenek különböző csatornákon, többnyire saját értékesítés formájában. Éppen ezért a birtokméretükhöz igazítottan alakítanak ki feldolgozó és tároló kapacitást.

A szőlő- és borágazatban az intézményi jellegű integráció a rendszerváltást követően működésképtelenné vált. Vannak példák ma is működő integrációkra, de ezek száma elenyésző. Egy jól működő integrációban a termelő átadja a megtermelt szőlőt a feldolgozónak, a szőlő értékének egy részét kapja meg azonnal, majd a már kész bor értékesítése után történik az elszámolás, a mennyiség és a minőség figyelembevételével. Természetesen a termelő elkötelezettsége is fontos, így a termést a szerződésnek megfelelően le kell szállítani a feldolgozónak.

A jelenlegi helyzetben a legtöbb termelő mindössze szállítói kapcsolatba kerül a felvásárlóval, vagy integrátorral. Gyakran előfordul, hogy a felvásárlók visszaélnék a termelők kiszolgáltatott helyzetével, gyakori a késedelmes fizetés, olykor csak félév-egy év múlva fizetik ki a felvásárolt termés árát, természetesen kamatok nélkül. Viszont a termelők részéről előfordul az is, hogy szerződészegést követnek el abban az esetben, amikor egy másik felvásárló néhány forinttal kedvezőbb felvásárlási árat ajánl és neki adják el a már leszerződött szőlőmennyiséget. Az integrációs kapcsolatok szétesése a szőlőtermelőket nem kényszeríti rá az egységes minőség elérésére, az értékesítési bizonytalanság pedig az ültetvénykivágás, a szőlőtermesztés felszámolása felé vezéri.

A nyugat-európai szőlészetek és borászatok egy része szövetkezeti alapon működik, ahol a szőlő leadásakor előleget kapnak a termelők, majd a bor értékesítése után keletkezett profitot visszaosztják a tulajdonos tagoknak.

5.8. A családi szőlőbirtokok, borászatok SWOT analízise

A SWOT elemzés, mint stratégiai tervező eszköz segít megérteni és azonosítani a családi szőlészetek és borászatok erősségeit, gyengeségeit, a kínálkozó lehetőségeket és a fennálló veszélyeket egy adott szituációban.

Gyengeségek:

- A birtokméretek rendkívül elaprózottak, szétagoltak, a szőlőültetvények mérete a legtöbb esetben nem éri el a gazdaságos termelési méretet. A gazdálkodók 84%-ának 3 hektár alatti birtoka van, a 0,5 hektárt a gazdaságok fele nem éri el.
- A szőlőtermesztők nem érdekeltek a végtermék minőségében, mivel a nyomott felvásárlási árak miatt a mennyiségi termék-előállításban érdekeltek a veszteségek csökkentése, illetve minimális jövedelmezőség elérése érdekében.
- A családi gazdaságok tőkeellátottsága alacsony, forráshiányban szenvednek, ezért a jövedelmezőbb gazdálkodás eléréséhez szükséges fejlesztéseket nem tudják megfelelő mértékben és időben megvalósítani.
- A gyakran késedelmes felvásárlói kifizetések és az értékesítési zavarok gyakran okoznak pénzügyi, likviditási problémákat.
- A nem hatékony, magas önköltségi áron termelt szőlő felhasználása negatívan hat a borágazat jövedelmi helyzetére.
- A technológiai és innovációs fejlesztések hiánya miatt nem megfelelő mértékű a hatékonyság és a minőség javítására
- A borászatok nagy része kisméretű, és így nehezebb az értékesítési csatornák kiépítése, az értékesítési volumen növelése.
- Az alacsony termelési volumen miatt a termelési költségek magasak, ami drágább termékeket eredményez és ez nem minden esetben realizálható a termékek árában.

- A hagyományos termelési technikák nem feltétlenül a legkorszerűbbek, és lehetnek olyanok, amelyek nem hatékonyak a termelésben és a pénzügyi fenntarthatóságban.
- Nagy a bizalmatlanság a termelőkben, ezért nem alakulhattak ki a biztonságosabb piaci helyzetet biztosító együttműködések, integrációk.
- Az együttműködéssel vagy integrációs kapcsolatokkal nem rendelkező gazdák csak magukra számíthatnak, érdekérvényesítésük a felvásárlókkal és a piac más szereplőivel szemben emiatt rendkívül gyenge.
- Gyenge marketing tevékenység, ami első sorban a forráshiányból adódik.
- Szűk értékesítési csatornák.
- Környezettudatos gondolkodás hiánya miatt nem alkalmazzák kellő mértékben a környezetkímélő termeléstechológiákat.
- Megfelelően képzett szakemberek hiánya.

Erősségek:

- A családi borászatok általában kisméretűek és családi vállalkozásokként működnek, ami lehetővé teszi a rugalmas működést és a személyes kapcsolattartást a vásárlókkal.
- A családi borászatok gyakran büszkék a hagyományokra és az eredeti szőlőfajtákra, amelyeket évszázadok óta termesztnek, így olyan termékeket kínálnak, amelyek nem kaphatóak máshol.
- Hagyományos szőlőtermelési technikák használata, amelyek különleges és egyedi borokat eredményeznek, lehetővé teszik a minőségi borkészítést.
- A kisüzemi borászatok gyorsabban tudnak alkalmazkodni a fogyasztói szokásokhoz, és ehhez igazodva gyorsabban tudnak újabb termékekkel megjeleníteni a borpiacon.
- A kisüzemi méretből fakadó rugalmasság és alkalmazkodóképesség, amelyek lehetővé teszik a termelési folyamatok személyre szabását a család igényeinek és körülményeinek megfelelően.
- Családi értékek és hagyományok ápolása, amelyek nagyban hozzájárulnak az erős brand kialakításához.
- A helyi közösségekkel való szoros kapcsolatok ápolása, amelyek hozzájárulnak a termékek helyi elismeréséhez és eladásához.

Veszélyek:

- A magyar bor világhírneve feledésbe merült, így a jogalkotóknak és a borászatoknak új kihívást jelent a minőségi termék előállítás.
- A borhamisítás és a nem megfelelő borkezelés nemcsak a borászatoknak, hanem a borvidékeknek, sőt a magyar bor hírnevének is nagy veszélyt és veszteséget jelent.
- A globalizáció hatásai alkalmazkodásra kényszerítik a termelőket. A szupermarketek és hipermarketek folyamatosan nagy mennyiségű, azonos minőségű, olcsó bort követelnek. Ezt a legtöbb magyarországi borászat nem tudja biztosítani.

- Az elmúlt években a termelési költségek drasztikusan emelkedtek, amit a termelők nem tudnak realizálni a felvásárlók által diktált nyomott felvásárlási árakban.
- A klímaváltozás és az időjárási változások kedvezőtlen hatást gyakorolnak a terméshozamra és a minőségre.
- A globális verseny miatt a hagyományos családi borászatoknak nehéz versenyezni az olcsóbb áron megjelenő import borokkal szemben.
- Ésszerűsítésre szorul a szőlő-bor ágazat szabályozó rendszere.

Lehetőségek:

- Magyarország egyedülálló természeti adottságokkal rendelkezik a szőlőtermesztést illetően, a helyi éghajlati és talajviszonyok a legtöbb borvidéken más-más ízvilágot adnak ugyanannak a szőlőnek és borfajtának.
- A turizmus és a gasztronómiai turizmus növekedése, amelyek lehetőséget teremtenek a borkóstolók, bortúrák és gasztronómiai események, egyéb attrakciók szervezésére.
- Az új technológiák és innovációk lehetősége, amelyek javíthatják a termelékenységet és a minőséget, valamint lehetőséget teremtenek a termékek diverzifikálására.
- A borfogyasztás és kultúrájának népszerűsítése a fiatalok, mint potenciális vásárlói célcsoport körében, a fiatalok ízlésvilágához igazodó borújdonságok megjelenésével.
- EU-s és hazai támogatási források elérésével megvalósíthatók a szerkezetátalakítási és technológiai fejlesztési célkitűzések.
- Az online marketing és értékesítési csatornák lehetősége, amelyek növelhetik a piaci hozzáférést és az eladásokat.

6. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az elvégzett vizsgálataim során az elsődleges és másodlagos forrásokból származó adatok és információk alapján arra a megállapításra jutottam, hogy az elmúlt években a hazai szőlő- és borágazatban a gazdálkodást meghatározó két irányvonal alakult ki:

1. a nagy mennyiséget előállító szőlészetek és borászatok alacsony átlagos eladási árakat használó stratégiája, valamint
2. a kis volumenben termelő családi gazdaságok magas átlagos eladási árral dolgozó, prémium termékeket előállító stratégiája.

Az első irányvonalat követő gazdálkodók szerint ahhoz, hogy gazdaságilag fenntartható legyen a szőlőművelés intenzív, nagyobb hozamú és nagyobb méretű ültetvényeken kellene termelni, hogy a hatékonyság is növekedjen. Például a Balaton déli partján megmaradt az üzemi szerkezet, az ottaniak nagyobb területeken, jobban gépesítve gazdálkodnak.

A második irányvonalat követők közé tartoznak azok a gazdaságok, akik a fenntarthatóságot hosszú távon a környezetbarát módon végzett, minőségi alapanyagot előállító szőlőtermelésben és az erre alapozott minőségi borkészítésben látják. Ennek az irányvonalnak a követők között vannak azok a gazdálkodók, akik az ökológiai gazdálkodásban látják a lehetőséget.

Az előző fejezetben bemutatott SWOT analízist a fejlesztési célmeghatározás alapműszereként kezelem. Az analízis eredményeként a szőlőbirtokok és borászatok fejlesztési célkitűzéseinek meghatározásához megállapítható, hogy fontos:

- a minőségi termelés növelése,
- környezetkímélő technológiák alkalmazásának elterjedése,
- az értékesítési csatornák bővítése, marketing fejlesztése,
- a borfogyasztás ösztönzése,
- arculat kialakítása,
- turisztikai fejlesztések megvalósítása, és
- termelői együttműködések kialakítása és működtetése a termelés és értékesítés piaci biztonságának megteremtése érdekében.

Mindezek figyelembevételével a családi gazdaságok technológiai és gazdasági fejlesztésére az alábbiakban fogalmazom meg javaslataimat.

6.1. Minőségfókuszú termékfejlesztés

A családi és kisüzemi borászatok számára a minőség szerves részét képezi a piaci versenyképességnek. A bor minősége elsősorban a borkészítéshez használt szőlő minőségétől és összetételétől függ. A hagyományos bortermelő országokban, például Németországban és Franciaországban a bor minőségét a földrajzi eredet és a terroir határozza meg. A minőségi szőlőből előállított bor a kiinduló pontja a minőségi termékfejlesztésnek, amibe beletartozik többek között a címke, a palack, a dugó használat, a csomagolás, a design, ami a minőséget kommunikálja a vevőkör felé.

A minőségi termékfejlesztésnél figyelembe veendő egyik legfontosabb szempont a fogyasztói, vásárlói szokások változása. Különösen fontos a jó-ár érték arányú borok szerepe, hiszen a fogyasztók érzékenyebbek lettek az árra a jelenlegi gazdasági helyzetben. Cél a legjobb minőségű borok előállítása a lehető legjobb áron. Ehhez igazítottan kell megválasztanunk a tervezett ültetvénytelepítésnél, szerkezetváltásnál használatos szőlőfajtákat és az abból előállított bor termékkínálatot.

6.2. Környezettudatos technológiafejlesztés

A világ vezető szőlőtermesztő országaiban már hosszú évek óta tapasztalható szemléletváltás, ami a környezet vegyszerterhelésének csökkentésére, az egészségvédelemre, az ültetvényekben a biológiai sokféleség biztosítására, a természeti erőforrások megújítására fókuszál.

A bor minősége alapvetően összefügg a szőlészeti-borászati technológiai jellemzőkkel. A szőlőkezelés és szőlőfeldolgozás folyamatát kísérő technológiai sajátosságok tekintetében első sorban az üzemi méretek határozzák meg a technológiafejlesztés formáját a szőlőtermesztés, a feldolgozás (préselés, cefre- és mustkezelés, erjesztés), a borkezelés és tárolás során alkalmazandó megoldásokat.

A kisebb méretű szőlészetek, borászatok a hagyományos megoldások irányában hajtanak végre innovációt. Esetükben nem feltétlenül a gépesítés jelenti a fejlesztést, mivel az általuk előállított borok a személyességről és az egészséges termék előállításáról szólnak. Ezért többek között az ökológiai termelési eljárások alkalmazásával előállított kézműves termékekre célszerű fókuszálni, ami környezetkímélő megoldások alkalmazását helyezi előtérbe.

A nagyobb területtel rendelkező gazdaságok számára a hatékonyságjavulás egyik lehetséges elérési módja a gépesítés. Ugyanakkor egyre több családi szőlőbirtokos, borász gondolja úgy, hogy a hagyományos termesztési- és a konvencionális növényvédelmi technológiáról történő fokozatos átállással, a környezettudatos gazdálkodás és ártermelés kialakításával hosszabb távon is piacképes, jobb minőségű, egészségesebb és nem utolsósorban jövedelmezőbb termékek-előállításra nyílik lehetősége.

A jövőbeni fejlesztési célok meghatározásánál mindenképpen javasolt az általános szőlőtermesztési technológiák kombinálása az ökológiai szőlőtermesztésben használatos technológiai elemekkel.

A termesztéstechnológiában a kézi művelésre célszerű a hangsúlyt fektetni és a tervezett technológiai fejlesztéseknél az ennek során használatos eszközök fejlesztésére fókuszálni, többek között a metszés, zöld munkák, talajművelés, szüretelés esetében.

A talajművelés, a tápanyag-gazdálkodás és növényvédelem területén meg kell vizsgálni, hogy mely technológiai műveletek alkalmazása vehető át az ökológiai, vagy biogazdálkodásból, és a tervezett fejlesztéseket ezek alkalmazása mellett célszerű megvalósítani. Ilyen technológiai művelet lehet többek között a takarónövényes talajművelés, ami előnyt jelent a csapadékvíz megtartásában, a tápanyag utánpótlásban (pl. pillangósok alkalmazásakor), a talajszerkezet állapotának javításában, vagy a növényvédelem területén a szőlőt károsító szervezetek természetes ellenségeinek elszaporodásában, a káros, allelopatikus hatással bíró, növényvédelmi szempontból nem kívánatos gyomfajok visszaszorításában.

A talajművelés során célszerű olyan multifunkcionális erő- és munkagépeket alkalmazni, amelyek más műveletekhez is használhatók lesznek, így nem kell minden egyes munkafolyamathoz külön gépet alkalmazni.

Az elkövetkezendő években várhatóan egyre több drón és robot alkalmazása fog elterjedni, melyek segíteni fogják a szőlészet és borászat hatékony tervezhetőségét, és az éghajlat változással kapcsolatos hatások monitorozását és nyomonkövetését. A drónok, műholdas képalkotás és szenzortechnológia segítségével pontosabban lehet felmérni a szőlőültetvények állapotát. Ez lehetővé teszi a termelők számára, hogy célzottabban kezeljék a növényvédelmi problémákat, az öntözést és a trágyázást, ezáltal optimalizálva a termesztési eredményeket. Ez az új technológia a szőlőültetvények folyamatos megfigyelésére és elemzésére használható, a hagyományos módszereknél sokkal pontosabb és átfogóbb adatokat gyűjtve. A mezőgazdasági gépek száma is növekedni fog a különböző innovációkkal, mint például a multifunkcionális szőlőszüretelők, amelyek nemcsak a szüreteléshez, hanem a szőlőültetvényekben elvégzendő egyéb

Borászati szempontból a borkészítés műveletét egyszerűsíteni és ésszerűsíteni kell a minőség javítása érdekében. Ezt el lehet érni például a hűtő- és tárolókapacitás bővítésével és korszerűsítésével, energiatakarékos megoldások kiépítésével (pl. megújuló energiaforrások, napelemek, hőszivattyúk alkalmazásával), vagy a palackozás, csomagolás fejlesztésével. Palackozásnál például ajánlott a könnyített palackok használata, amelyekkel anyagot, energiát és szállítási költségeket lehet megtakarítani. A borok csomagolásánál célszerű környezetbarát, újrahasznosított csomagolóanyagok használata.

6.3. A szolgáltatások bővítése, fejlesztése

A borászati alaptervékenység egyre komplexebb ügyfélélménnyé alakítása több interjúalany esetében is fejlesztési célként fogalmazódott meg, egyrészt kulturális, másrészt turisztikai, gasztronómiai szolgáltatáselemekkel bővítve

a meglévő üzleti tevékenységet. Főleg a kisüzemi borászatok szakítanak azzal a felfogással, miszerint a főtevékenységet a gyártás, a marketing és a bor értékesítése jelenti, ezzel szemben felvállalják a rendezvényszervezés, turisztikai szolgáltatásnyújtás feladatait is.

A borászati ágazat számára a borturizmus egyben kereskedelmi csatorna is. A megkérdezettek között van olyan borász, aki a teljes termelését turisztikai tevékenysége keretében adja el, kiiktatva így a lánckereskedelmet és az árakat esetenként irreálisan meghatározó hipermarketeket.

Ma már nem elegendő csak bort készíteni, azt el is kell tudni adni, amihez többek között vendégtérre van szükség. Ehhez lehetőség szerint célszerű zárt, fedett és szabadtéri részeket kialakítani a szőlőbirtokon, pincészetben bortúrák, borkóstolások, családi, vállalati és kulturális rendezvények, egyéb turisztikai attrakciók helyszínéül

Napjainkban a borturizmus jelentős növekedési potenciállal rendelkező üzleti ágazattá vált. Az ágazat fejlődése hatékony marketingeszköznek tekinthető a magyar bor, valamint a helyi és regionális gasztronómia népszerűsítésére a külföldi és belföldi látogatók körében. Emellett a kiskereskedelmi ágazatban folyó áversennyel ellentétben a borturisztikai ágazatban a közvetlen értékesítésben rejülő lehetőségek még nagyrészt kiaknázatlanok. Az alábbiakban felsorolok néhány lehetőséget a családi borászatok számára a turisztikai célú fejlesztéshez:

Borturizmus: Idesorolhatók mindazok a tevékenységek, amelyek közvetlenül vagy közvetve a bor kóstolásához kötődnek. Ennek keretében a családi borászatok előtt lehetőség nyílik:

- pincelátogatás, borkóstoló,
- borút program, borkóstoló túra,
- borvásár kereskedőknek, borral foglalkozó szakmai és más szervezeteknek,
- borest, esetleg kulturális programmal,
- borbál, borfesztivál (helyi, borvidéki),
- szüret és a szürethez kapcsolódó események és más programok szervezésére.

Pincelátogatások szervezésével a borászatok például lehetőséget adhatnak a látogatóknak arra, hogy megismerkedjenek a borászati folyamatokkal és részt vegyenek a bor készítésében. A borvidéki turizmus részeként a borászatok együttműködhetnek más helyi vállalkozásokkal, mint például éttermekkel, szállodákkal és fesztiválok szervezőivel, hogy összekapcsolják a borászatot a helyi élményekkel.

Vendéglátás: A családi borászatok a turistáknak szállást és étkezést kínálhatnak, lehetőséget biztosítva a látogatók számára. Azok a borászatok, amelyek a vendéglátásra is fókuszálnak, szálláshelyeket, vendégházakat (a nagyobb családi borászatok éttermeket, wellness élményeket is nyújtó szállodákat) is üzemeltethetnek, hogy a turisták teljes élményt kapjanak, továbbá hosszabb idejű tartózkodásukkal a vállalkozás bevételeit növeljék.

Ökológiai turizmus: Az ökológiai turizmus egyre népszerűbbé válik Magyarországon. A családi borászatok, akik az ökológiai termelésre fókuszálnak, lehetőséget kínálhatnak a turistáknak, hogy megismerjék az ökológiai termelés folyamatát és a természetes bor készítésének módjait. Az ilyen programok során a turisták

megismerhetik a borászat fenntartható gazdálkodási gyakorlatait, valamint az ökológiai élelmiszer-termelés előnyeit.

A jelenlegi uniós költségvetési időszakban rendelkezésre álló források jó lehetőséget kínálnak a borturizmusba történő beruházások és fejlesztések finanszírozására.

6.4. Értékesítés és marketing tevékenység fejlesztés

A borok természetstechnológia, termőhely, fajta és feldolgozási mód tekintetében nagyon változatosak, és a hordós érlelés során jelentősen fejlődhetnek és nemesedhetnek, ami az árkategóriák széles skáláját eredményezi. Ezáltal jól megfelelnek a különböző fizetési képességgel (és hajlandósággal) rendelkező fogyasztók igényeinek.

Egyes bortermelők a teljes termelésüket a pincéjükből értékesítik, míg mások kereskedelmi hálózatokra támaszkodnak. A borszaküzletek, vinotékák és éttermek egy másik lehetséges értékesítési csatornát jelentenek. Továbbá értékesíthetnek közvetlenül vagy kereskedőkön keresztül. Úgy vélem, hogy a borturizmus fejlesztése és a marketingkommunikációban való népszerűsítése kulcsfontosságú. A borturizmus fejlesztése azért is különösen fontos, mert növelheti a pincében történő értékesítés arányát, lehetővé téve a termelők számára, hogy magasabb profitot realizáljanak, és nyereségessé tegye azokat a termelőket, akik a szigorú feltételek, a kedvezőtlen alkupozíció, vagy akár a kis tételszámú, illetve a "márka nélküli" termékek miatt nem kerülnek fel az áruházláncok polcaira.

A bormarketing, azaz egy konkrét termék - a bor - és a hozzá kapcsolódó terület (borvidék) marketingje, a marketing tudomány viszonylag fiatal, de dinamikusan fejlődő és virágzó ága. Sok termelő még mindig szkeptikusan viszonyul ehhez a tudományághoz.

A családi borászatok számára fontos az online jelenlét a turizmus területén. A borászatoknak érdemes honlapot és közösségi média profilokat létrehozniuk, hogy könnyen elérhetőek legyenek a turisták számára. Az online jelenlét lehetőséget ad a borászatoknak arra is, hogy online értékesítési platformokon keresztül elérjék a szélesebb közönséget és növeljék a borturizmus iránti érdeklődést.

6.5. A szőlő-bor termékpálya integrációs kapcsolatainak fejlesztése

A kutatásom eredményei azt mutatják, hogy a gazdák bármennyire is vonakodnak az együttműködéstől, előbb-utóbb integrálódniuk szükséges. A jövő által diktált kihívásokat, fenntartható fejlődést csak az ágazati szereplők széleskörű és hatékony integrációjával lesz biztosítható. Ismerve a rendszerváltás óta az ágazatban zajló gazdasági folyamatokat, mind a horizontális, mind a vertikális integráció kiépítése sürgető feladattá vált.

A termelők között azonban nagy a bizalomhiány és az elkeseredettség, ezért az együttműködések kialakítását következetesen, lépésről-lépésre célszerű megvalósítani. Elérendő célként kell kitűzni, hogy az áruátvételt, a felvásárlást, a feldolgozást, az áruelosztást a bel- és külpiacon a termelők közösen szervezzék és birtokolják, azaz a termelőnek a vertikum egészében tulajdonossá kell válnia. Első lépésben a termelő tagok horizontális integrációját, vagyis termelői csoportokba történő szerveződését, ezzel párhuzamosan pedig a megtermelt árualap értékesítési, feldolgozási feltételeinek biztonságos megtervezését és megszervezését kell megvalósítani, majd fokozatosan bővíteni. (FILUS, 2019.)

Miután kialakult a megfelelő működés, sor kerülhet a másodlagos szövetkezés létrehozására. A másodlagos szövetkezetek egyik fő célja a horizontálisan együttműködő gazdák tevékenységének fejlesztése azáltal, hogy termékeiket saját pincészeteikben dolgozzák fel.

A pinceszövetkezetek megkönnyíthetnék az integráció létrejöttét egyszerűsítve az adminisztrációt, ösztönözve a szőlőtermesztőket a minőségi szőlőtermesztésre, a gazdaságos eszközkihasználásra, a környezetkímélő műtrágyázás használatára stb. Az együttműködések terén a termelői szövetkezetek bizonyos érdekvédelmet jelenthetnének a gazdálkodók számára, növelve ezzel az alkupozíciót, vagy a termelői kifizetések kedvezőbb voltát.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Az 1990-ben bekövetkezett rendszerváltás után a szőlőbirtok funkciója megváltozott, elveszítette addigi jövedelemkiegészítő szerepét. Megteremtődtek azok a törvényi-gazdasági feltételek, melyek megalapozták az árutermelő szőlészet és borgazdálkodás kialakulását, megteremtve ezáltal az egyéni, illetve családi szőlőbirtokok és borászatok létrejöttét.

A rendszerváltás óta komoly változáson mentek keresztül a hazai szőlészetek és borászatok. A művelt szőlőterületek nagysága a 2001-es 91 ezer hektárról 2022-re 60 ezer hektárra csökkent. A szőlőtermeléssel foglalkozó gazdálkodók száma 2010-es 72 ezerről 2022-re 40 ezer alá csökkent. A borászatok száma 12 000-ről 5 000-re csökkent. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a szőlőtermesztés és a borkészítés egyre inkább elkülönül egymástól, annak ellenére, hogy a bortermelők négyötöde szőlőt is termeszt.

A hazai borászat technológiai szempontból technikailag utolérte ugyan a borászatban élenjáró országokat, de a szőlészet területén nagyon nehéz helyzetben van az ágazat. Az elaprózódott birtokrendszer (az átlagos parcellaméret 0,48 ha) és az ültetvények jó részének magas életkora (az átlag: 26,33 év) nem kedvező az ágazat szempontjából. A szőlőültetvények gyakran hiányosak, a szőlőtermesztési módszerek és termesztéstechnikai hátterük elavult.

A termelők piaci helyzetét tovább nehezíti, hogy a hazai borfogyasztás fokozatosan csökken, míg az import borok aránya rohamosan nő. A behozott borok ára sokszor a felét sem éri el a minőségi magyar palackos borok árának, s a nehéz gazdasági helyzetben árérzékeny vásárlók inkább az olcsóbbat választják.

A szőlőtermesztés, illetve bortermelés jövedelmezőségének helyzetét a szőlőültetvények terméshozama, a szőlő és bor eladási ára, és a termelési költség határozza meg. A magas önköltségi áron termelt szőlő felhasználása negatívan hat a borágazat jövedelmi helyzetére is. A szőlő felvásárlási ára az elmúlt 12 évben 75 Ft és 112 Ft között hullámzik, a termelési költségek viszont az elmúlt 3 évben 25-30 %-kal nőttek.

Az ismertetett problémák tükrében kutatásom során a családi szőlőbirtokok és borászatok kialakulásának körülményeit, gazdasági helyzetüket, működési stratégiáikat, közösségi és piaci kapcsolatrendszerüket vizsgáltam különös tekintettel működésük hosszú távú fenntarthatóságára és a környezettudatosságra.

Az elvégzett vizsgálataim során arra a megállapításra jutottam, hogy az elmúlt években a hazai szőlő- és borágazatban a gazdálkodást meghatározó két irányvonal alakult ki:

1. a nagy mennyiséget előállító szőlészetek és borászatok alacsony átlagos eladási árakat használó stratégiája, valamint

2. a kis volumenben termelő családi gazdaságok magas átlagos eladási árral dolgozó, prémium termékeket előállító stratégiája.

Az első irányvonalat követő gazdálkodók szerint ahhoz, hogy gazdaságilag fenntartható legyen a szőlőművelés intenzív, nagyobb hozamú és nagyobb méretű ültetvényeken kellene termelni, hogy a hatékonyság is növekedjen. Például a Balaton déli partján megmaradt az üzemi szerkezet, az ottaniak nagyobb területeken, jobban gépesítve gazdálkodnak.

A második irányvonalat követők közé tartoznak azok a gazdaságok, akik a fenntarthatóságot hosszú távon a környezetbarát módon végzett, minőségi alapanyagot előállító szőlőtermelésben és az erre alapozott minőségi borkészítésben látják. Ennek az irányvonalnak a követői között vannak azok a gazdálkodók, akik az ökológiai gazdálkodásban látják a lehetőséget.

Kutatásomban a családi szőlészetek és borászatok helyzetének belső és külső szempontok szerinti vizsgálatához a SWOT analízis módszerét alkalmaztam. Az analízis eredményeként a szőlőbirtokok és borászatok fejlesztési lehetőségeinek meghatározásához megállapítottam, hogy fontos:

- a minőségi termelés növelése,
- környezetkímélő technológiák alkalmazásának elterjedése,
- az értékesítési csatornák bővítése, marketing fejlesztése,
- a borfogyasztás ösztönzése,
- arculat kialakítása,
- turisztikai fejlesztések megvalósítása, és
- termelői együttműködések kialakítása és működtetése a termelés és értékesítés piaci biztonságának megteremtése érdekében.

Mindezek alapján fogalmaztam meg a családi gazdaságok technológiai és gazdasági fejlesztésére a javaslataimat.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Csabai Á., 2022. Kvantitatív kutatás. – marketingblogger.hu <https://marketingblogger.hu/kvantitativ-kutatas/>
2. Dr. Barócsi Z., 2018. A szőlőfeldolgozás munkafolyamatai. Szekszárd. PTE KPVK <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/23202/Barocsi%20Zoltan%20-%20A%20szolofoldolgozas%20folyamatai.pdf?sequence=1>
3. Dr. Heidrich B., Dr. Németh Sz., Dr. Németh K., Vajdovich N., 2021. Hazai borászatok célrendszerének vizsgálata. Budapest. Budapesti Gazdasági Egyetem
4. Dr. Rakonczás N., 2014. Szőlőtermesztés. Debreceni Egyetem <https://mek.oszk.hu/15400/15416/15416.pdf>
5. Dr. Sz. Nagy L., 2001. Borszőlőfajták megválasztása. In: Agro Napló 2001-2002. évf. 10.sz.: p 19. <https://www.agronaplo.hu/szakfolyoirat/2001/10/novenytermesztes/borszolofajtak-megvalasztasa>
6. Dr. Várhelyi T., 2012. A borturizmus lehetőségei, gasztronómia a borturizmusban http://gti.ektf.hu/bor_elemei/Bor-%20es%20gasztr%20ppt.3..pdf
7. Eperjesi I., Borászati technológia. 2010. Mezőgazda Lap- és Könyvkiadó, Budapest.
8. Filus T., 2019. Pinceszövetkezetek: a keceli bebukás miatt sem akarnak a gazdák részt venni benne. – vira.hu <https://vira.hu/2019/03/07/pinceszovetkezetek-a-keceli-bebukas-miatt-sem-akarnak-a-gazdak-reszt-venni-benne/>
9. Fuksz M., 2022. A Szekszárdi borvidék árutermelő borászatai a rendszerváltást követően. Pécs. PTE Interdiszciplináris Doktori Iskola. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/34546/fuksz-marta-phd-2022.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
10. Geri Á., 2021. Mit jelent a közösségi bormárka? – bor.hu <https://bor.hu/magazin/mi-jelent-a-kozossegi-bormarka>
11. Geri Á., 2022. Kunsági bor: az élet napos oldala In: Vince Magazin 2022/9.sz. <https://hamuesgyemant.hu/gasztronomia/kunsagi-bor-szuret>
12. Harasztiné Lajtár K., 2012. Borászati technológiák eszközei I. Eger. Eszterházy Károly Főiskola [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Boraszati_technologiak_eszkozei_1%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Boraszati_technologiak_eszkozei_1%20(5).pdf)
13. Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 2016. A magyarországi szőlő-bor ágazat stratégiája <https://agrokep.vg.hu/boraszat/borpiaci-trendek-2022-esely-a-feltorekvo-regioknak-es-a-helyi-termeloknek-25009/>
14. Hegyközségek Nemzeti Tanácsa, 2016. Magyarország szőlészetének és borászatának helyzete Háttér tanulmány az ágazati stratégiához. <https://hnt.hu/wp-content/uploads/2016/08/Magyarorsz%C3%A1g-sz%C5%91l%C3%A9szet%C3%A9nek-%C3%A9s-bor%C3%A1szat%C3%A1nak-helyzete-2016.pdf>

15. International Organisation of Vine and Wine, 2021. Activity report
<https://www.oiv.int/public/medias/8767/activityreporteng.pdf>
16. KAVOSZ Zrt., 2023. Széchenyi Kártya Program termékismertető. <https://www.kavosz.hu/hitelek/>
17. Kollega Tarsoly I.(szerk.), 1996. Magyarország XX. században II. kötet. Szekszárd. Babits Kiadó.
<https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/309.html>
18. Kovács D., 2011. Út a tömegtermeléstől a vidéki élménygazdaságig - Villány és a Villány-Siklósi Borút példája. Területfejlesztés és innováció 5.évf 2.sz
http://epa.oszk.hu/01900/01951/00013/pdf/Teruletfejlesztes_es_innovacio_EPA01951_2011_02_23-43.pdf
19. Központ Statisztikai Hivatal, Szőlőültetvények 2020.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/szoloultetvenyek/2020/index.html>
20. Magyarország KAP Stratégiai terve 2023-2027. <https://kormany.hu/dokumentumtar/magyarorszag-kap-strategiai-terve-2023-2027>
21. Mező F., 2012. Bormarketing. Eger. Eszterházy Károly Főiskola <https://docplayer.hu/2324716-Bormarketing-mezo-ferenc.html>
22. Nagy B., Phd értekezés, 2020. A Bianca szőlőfajta borászati technológiájának optimalizálása. Budapest. Szent István Egyetem. https://archive.szie.hu/sites/default/files/nagy_balazs_ertekezes.pdf
23. Nagy-Kovács E. PhD értekezés, 2011. A Szőlő- és bortermékpálya jövedelmezőségének vizsgálata. Gödöllő. Szent István Egyetem.
https://archive2020.szie.hu/file/tti/archivum/Nagy_Kovacs_Erika_ertekezes.pdf
24. Simonyi Z., 2022. Válasz Varga Péter „Mi lesz veletek, magyar borászatok?” – című írására, vince.hu
<https://vince.hu/kortyok/valasz-magyar-boraszatok-varga-peter/>
25. Söjtöri A., 2020. Precíziós gazdálkodás a szőlőtermesztésben. Agrárágazat 2020/10.sz
<https://agraragazat.hu/hir/precizios-gazdalkodas-a-szolotermesztésben/>
26. Süli A., Süli T., 2022. Bortrendek. – borkorzo.hu <https://borkorzo.hu/bortrendek2022>
27. Szamosköziné Kispál G. PhD értekezés, 2018. A magyarországi bor termékpálya jövedelmezőségének vizsgálata. Gödöllő. Szent István Egyetem. http://real-phd.mtak.hu/1572/1/szamoskozine_kispal_gabriella_ertekezes_DOI.pdf
28. Varga D., 2020. SWOT elemzés készítése és használata a gyakorlatban – daniellavarga.hu
<https://daniellavarga.hu/swot-elemzes/>
29. Varga P., 2022. Mi lesz veletek, magyar borászatok? – vince.hu <https://vince.hu/kortyok/magyar-boraszatok-varga-peter-jovo/>
30. Vogel S., 2017. Szüret. – kostolom.hu <https://www.kostolom.hu/Hir/293/szuret>
31. Winkler A., 2018. A legújabb és legmodernebb borkészítési eljárások – dubicz.hu <https://dubicz.hu/a-legujabb-es-legmodernebb-borkeszitesi-eljarasok/>
32. Winkler A., 2018. Borkészítés régen és most. – dubicz.hu <https://dubicz.hu/borkeszites-regen-es-most/>

MELLÉKLETEK

Kocza Bálint

Családi borászatok technológiai és gazdasági háttere című kérdőív kérdései

1. Mióta foglalkoznak szőlőtermesztéssel, szőlőfeldolgozással?
2. Milyen vállalkozási formában végzik a tevékenységüket?
3. Mekkora területen művelnek szőlőt?
4. Milyen szőlőfajták termesztésével foglalkoznak? Milyen a szőlőültetvény fajták szerinti korösszetétele?
5. Milyen jellegű termesztéstechnológiát alkalmaznak?
6. Milyen tőkeművelésmódot/metszémódot alkalmaznak?
7. Milyen agrotechnikai műveleteket alkalmaznak?
8. Milyen zöldmunkákat alkalmaznak?
9. Milyen növényvédelmi eljárásokat alkalmaznak?
10. Termésbetakarítás módja:
11. Milyen gépek, eszközök állnak rendelkezésére?
12. Milyen típusú borokat állítanak elő?
13. Átlagosan mennyi bort állítanak elő évente?
14. Mekkora kapacitású prést alkalmaznak?
15. Milyen típusú prést alkalmaznak?
16. Milyen borászati gépek állnak rendelkezésére?
17. Milyen mustkezelési eljárásokat alkalmaznak?
18. Erjesztés módja:
19. Alkalmazott borkezelési eljárások:
20. Alkalmaznak-e inert gázokat?
21. Tárolóedények típusa:
22. Palackozás módja:
23. Mi történik a megtermelt szőlővel?
24. Szokott-e szőlőt felvásárolni feldolgozás céljából?
25. Amennyiben vásárol szőlőt kérem röviden írja le, milyen fajtá(ka)t, és milyen mennyiségben?
26. A boron kívül foglalkozik-e más szőlőből készült termékek előállításával és forgalmazásával?
27. Amennyiben foglalkozik a szőlőből készült egyéb termékek feldolgozásával és értékesítésével, kérem röviden ismertesse azokat!
28. Hogyan hasznosítja a keletkezett törkölyt?
29. Milyen értékesítési csatornákat használ?
30. Végeznek-e borturizmushoz, gasztroturizmushoz kapcsolódó tevékenységet?
31. Milyen kiszerelesben értékesíti az előállított bort?
32. Folyóbor értékesítése esetén mennyi az átlagos nettó eladási ára? (Ft/folyó liter)
33. Palackozott bor értékesítése esetén mennyi az átlagos nettó eladási ára? (Ft/folyó liter)
34. Hány termékfajtát értékesít?
35. Hogyan alakult az előző 3 évben az értékesítésből származó bruttó és nettó árbevétele?
36. Hogyan alakult az elmúlt 3 évben az értékesítésből származó adózás előtti eredménye?
37. Tervezi-e gazdasága fejlesztését az elkövetkező három évben? Ha igen, akkor kérem röviden ismertesse fejlesztési elképzeléseit?
38. Milyen forrásokból valósítaná meg tervezett fejlesztéseit?
39. Mely támogatásokat venné igénybe gazdasága fejlesztéséhez?

Interjú vázlat

Családi szőlőbirtokok és borászatok technológiai és gazdasági fejlesztési lehetőségeinek vizsgálatához

I. Vállalkozás

1. Működés

- Melyek vállalkozása erősségei, amire alapozni, tervezni, építeni tud, és miben látja gyengeségeit, amiken javítania kellene?
- Milyen lehetőségeket lát vállalkozása fejlesztésére, milyen külső tényezők veszélyeztethetik vállalkozása működését, fejlődését?

2. Termékkialakítás

- Befolyásoló tényezők (pl.: vevő igények, meglévő fajták, előírások stb.)
- Jelenlegi termékek és szolgáltatások.
- Új termékek és szolgáltatások.

3. Értékesítés

- Célpiac, célcsoport és vevőkör
- Értékesített termékek (csemegeszőlő, borszőlő, must, hordós bor, palackos bor, stb.)
- Értékesítési csatornák (melyek ezek, szerepük, lehetséges jövőbeli csatornák)
- Árképzés (milyen szempontok alapján alakítja termékei árát?)
- Kiket és miért tekint versenytársainak? (borvidékek, termelők)

4. Célok és jövőbeni elképzelések

- Vannak-e céljai vállalkozása fejlesztését illetően? Ha igen, akkor mely területeken és milyen beavatkozásokat tervez?
- Fejlesztési elképzeléseit milyen források felhasználásával valósítaná meg (saját erő, hitel, támogatás)?
- Vett-e korábban igénybe valamilyen támogatást? Ha igen akkor mire?
- Tervezi-e a jövőben támogatás igénylését? Ha igen akkor mihez?

II. Piaci környezet

- Hogyan látja a jelenlegi szőlő- és borpiacot?
- Ön szerint mekkora a kereslet a borvidék borai iránt belföldön és külföldön?
- Hogyan vélekedik a borvidék borászatának jövőjéről?

III. Marketing

- Milyen marketing tevékenységet végez vállalkozása és termékei népszerűsítésére (pl. honlap, PR, rendezvények, kiállítások, egyedi arculat, csomagolás stb.)?
- Mi a véleménye a borvidék marketingjéről?
- Szükséges lenne-e Ön szerint a gazdák által közösen folytatott tudatos marketing tevékenység a borvidéken, a régióban?

IV: Turizmus

- Mit gondol, miért jönnek a borvidékre a turisták? Mit várnak el a vendégek/turisták?
- Végez-e vállalkozása valamilyen turizmushoz kapcsolódó tevékenységet? Ha igen, akkor mik azok (pl. pincelátogatás, borkóstolás, borút, rendezvények, vendéglátás stb.)?

V. Együttműködések, integráció,

- Milyen az összefogás a borvidéken a termelők között? Mire irányul?
- Van-e valamilyen szintű integrációs együttműködés a borvidéken?
- Részt vesz-e valamilyen szintű együttműködésben, integrációban?

- Mi a véleménye az együttműködésről, integrációról? Milyen szinten és mennyire látja fontosnak az együttműködések kialakítását (pl. termelők, borászok, feldolgozók, felvásárlók, kereskedők között)?

Koczka Bálint

FÜGGELÉKEK

Kocza Bálint

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: **Kocza Bálint**
A Hallgató Neptun kódja: **Y33ZXU**
A dolgozat címe: **Családi szőlőbirtokok és borászatok technológiai és gazdasági fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata.**
A megjelenés éve: **2023**
A konzulens tanszék neve: **Szőlészeti Tanszék**

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítotam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: Gödöllő, 2023 év 05 hó 01 nap

Kocza Bálint
Hallgató aláírása

**KONZULTÁCIÓS
NYILATKOZAT**

Kocza Bálint (hallgató Neptun azonosítója: Y33ZXU) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Budapest, 2023.05.03.

Belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.